

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
İŞLETME BÖLÜMÜ

LİSANS BİTİRME TEZİ

Azerbaycan'ın dünya ticaret örgütü ile ilişkileri

Hazırlayan

Səma Ağakışiyeva

1417.01004

BAKÜ-2018

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
İŞLETME BÖLÜMÜ

LİSANS BİTİRME TEZİ

AZERBAYCAN'IN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ İLE
İLİŞKİLERİ

Hazırlayan

Səma AĞAKİŞİYEVƏ

1417.01004

Danışman

Öğr. Gör. Əbilxan İSAYEV

BAKÜ-2018

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Kafedra “İqtisadiyyat və İşlətmə

TƏSDİQ EDİRƏM

“ ___ ” _____ 2018

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ VERİLMİŞ TAPŞIRIQ

“Türk Dünyası İşlətmə” fakültəsinin Biznesin İdarəedilməsi (İşletmə)
ixtisası üzrə

təhsil alan tələbəsi

Ağakışiyeva Səma Tərən

(adı, soyadı, atasının adı)

Diplom işinin rəhbəri

Ögr. Gör. Əbilxan İSAYEV

(adı, soyadı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi)

1. İşin mövzusu Azərbaycan'ın Dünya Ticaret Örgütü ilə İlişkileri

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti tərəfindən təsdiqlənsin

2. Tələbənin sona yetirdiyi işin kafedraya təhvil müddəti: 8 ay

3. İşin məzmunu və həcmi (izahı, hesabı və eksperimental hissəsi, yeni təhlilə ehtiyacı olan müəssisələr) Özet, Giriş, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Üçüncü bölüm, Sonuç, Kaynakça

4. Buraxılış işi üçün lazımi materiallar

AYDIN, Nurhan; KAPORAL, Celil; ŞAHİN, Mehmet; TENKEKİOĞLU, Birol; BİLGİN, Leman; KUTLU, Erol; ÖNCE, Saime; DALYAN, Figen ve TONUS, Zümrüt (2004), “GATT Raundları”, (Edt. İnan Özalp), Uluslararası İşletmecilik, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1576, Eskişehir, s. 59-62.

BULUT,Cihan (2007), AZERBAJCAN’IN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÜYELİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2): 67-70. (Erişim: 28 MART 2018, <http://dergipark.gov.tr>).

BÜYÜKTAŞKIN, Şener (1997), GATT ve DTÖ Bağlamında Dünya Ticaret Sistemi, ESBANK yayınları, Ankara

DINAN, Desmond (2005), Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Kitap Yayınevi, İstanbul.

GATT Bilgilendirme Rehberi (2009), Gelir İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (2000), Solmaz İş Merkezi, İstanbul.

MURADOV, Namiq (2012), Dünya Ticarət Təşkilatı və Azərbaycan, 4,
(Erişim: 12 Haziran 2018, <http://unec.edu.az>)

SEYİDOĞLU, Halil (2015), Uluslararası İktisat, Teori ve Politika
Uygulama, Güzem Can Yayınları No:29, İstanbul.

**5. Qrafik materiallarının siyahısı dəqiq göstəricilərlə (vacib cədvəl,
çertyojlar, yaxud qrafiklər, nümunələr və s.)**

**6. Buraxılış işi üzrə məsləhətçinin soyadı, adı, atasının adı, elmi adı
və dərəcəsi (diplom işinin ona aid olan hissəsini göstərməklə)**

Dr. Nurhodja Akbulaev Nazirhodja

7. Buraxılış işinin təqdimi üzrə təqvim planı:

Sıra No	İşin hissələrinin adı	Qurtarma faizi (yerinə yetirilmə)	İşin yerinə yetirilməsi müddəti	
			plan üzrə	faktiki

1. Bölüm (Ekim 2017 – Ocak 2018)
2. Bölüm (Şubat 2018 – Nisan 2018)
3. Bölüm (Haziran 2018)

Buraxılış işinin rəhbəri _____

imza

Məsləhətçi _____

imza

Tapşırığı imza üçün qəbul etdim _____

(tələbənin imzası)

Tapşırığın qaytarılması tarixi “ _____ ” _____ **2018-ci il**

Qeyd 1. Buraxılış işi üzrə verilmiş tapşırıq 2 nüsxədən ibarətdir. Nüsxənin biri tələbəyə verilir, ikincisi kafedrada qalır.

2. Hazırlanmış buraxılış işini tapşırıqla birlikdə tələbə DAK təqdim edir.

BURAXILIŞ İŞİNİN PLANI

TUTANAK

ÖZET

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETİN SERBESTLEŞTİRİLMESİ

1.1 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI GELİŞMELER

1.2 GATT'IN KURULUŞU

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

2.1 KURULUŞ VE AMAÇLARI

2.2 DTÖ'NÜN TEMEL İŞLEVLERİ VE FONKSİYONLARI

2.3 DTÖ ANLAŞMALARI

2.4 DTÖ'NÜN ORGANİZASYON YAPISI

2.5 DTÖ'NÜN ÜYELERİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAIJAN'IN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ İLE İLİŞKİLERİ

3.1. ÜYELİK YOLUNDA YÜRÜTÜLEN İŞLER

3.2. VARILAN ANLAŞMALAR

3.3. ÜYELİĞİN AZERBAIJAN'A MUHTEMEL KAYIP VE

KAZANÇLARI

SONUÇ

KAYNAKÇA

ÖZET

İkinci Dünya Savaşından sonra, dünya ekonomisinde büyük bir yıkım söz konusuydu. Ağır dış borçlar ve yüksek enflasyon altında ülkeler eziliyordu. Bu durumdan kurtulmanın tek yolu ülkelerin liberalleşmesi ve uluslararası ticarete açılmaları idi. Fakat uluslararası pazara çıkmada büyük engeller yaşıyordu. Ve böylelikle uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini amaçlayan bir uluslararası örgüte ihtiyaç vardı. Dünya Ticaret Örgütü'nün ortaya çıkma nedeni de buydu. Lakin örgütün oluşması çok zaman alıcı bir süreçti. Bu durum, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini engellediği için geçici bir kuruma ihtiyaç duyuldu. Böylece DTÖ'nün faaliyetlerini geçici olarak üstlenen bir örgüt- GATT yarandı.

Hem 1947-1994 yılları arasında yaşamını sürdüren GATT, hem de 1995 yılından bugüne kadar faaliyette olan DTÖ, uluslararası ticaret önündeki engelleri aradan kaldırmak için çok sayıda toplantılar, oturumlar ve turlar yapmışlardı.

Günümüzde de bu proses devam etmektedir. Özellikle de gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınması ve ihracatlarını artırmaları için örgüte üye olmaları bir gerektir.

Azerbaycan da üyelik için görüşmeleri devam ettirmektedir. Üyelik için başvuru yaptığımız günden bu güne kadar çok sayıda görüşmeler, toplantılar yapılmıştır. Fakat ülkemizin bu yolda şimdiye kadar iyi sonuçlar elde ettiği söylenemez. Bu da son dönemlerde büyük ekonomik kriz yaşayan bir ülke için iyi sonuçlar doğurmuyor ve şanslarımızı kaybetmemize neden oluyor.

İÇİNDEKİLER

TUTANAK.....	iii
ÖZET.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETİN SERBESTLEŞTİRİLMESİ

1.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI GELİŞMELER	2
1.2. GATT'IN KURULUŞU.....	5
1.2.1. Kuruluş Amacı	6
1.2.2. Üyelik Esasları	7
1.2.3. GATT'ın Yapısı ve Yönetimi	7
1.2.4. GATT'ın Fonksiyonları	9
1.2.5. GATT'ın Temel İlkeleri.....	9
1.2.6. İlkelerden İstisnalar.....	11
1.2.7. GATT'ın Temel Hükümleri.....	12
1.2.8. GATT Çerçevesinde Yapılan Tarife İndirim Görüşmeleri..	13

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

2.1. KURULUŞ VE AMAÇLARI	17
2.2. DTÖ'nün TEMEL İŞLEVLERİ	18
2.3. DTÖ ANLAŞMALARI	19
2.3.1. Tekstil ve Giyim Anlaşması (ATC).....	19
2.3.2. Ticarete Teknik Engeller Anlaşması.....	20
2.3.3. Menşe Kuralları Anlaşması.....	21
2.3.4. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması	22
2.3.5. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması	23
2.3.6. Tarım Anlaşması	24
2.4. DTÖ'NÜN ORGANİZASYON YAPISI.....	24
2.4.1. Bakanlar Konferansı	24
2.4.2. Genel Konsey	27
2.4.3. Konseyler	27
2.4.4. Komiteler.....	27
2.4.5. Sekretarya ve Bütçe	27
2.5. DTÖ'NÜN ÜYELERİ.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAYCAN'IN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ İLE İLİŞKİLERİ

3.1. ÜYELİK YOLUNDA YÜRÜTÜLEN İŞLER	29
3.2. VARILAN ANLAŞMALAR.....	34
3.3. ÜYELİĞİN AZERBAYCAN'A MUTEMEL KAYIP VE KAZANÇLARI.....	44
3.3.1. Muhtemel Kazançlar	44
3.3.2. Muhtemel Kayıplar	46
SONUÇ	48
KAYNAKÇA	49

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
ATC	Tekstil ve Giyim Anlaşması
BM	Birleşmiş Milletler
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GATT	General Agreements on Tarrifs and Trade
İMF	İnternational Monetary Fund
TRİPS	Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
WTO	World Trade Organization

GİRİŞ

En eski dönemlerden, ilk devletlerin oluşundan, devletlerin siyasi alanda söz hakkına sahip olabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için güçlü bir ekonomiye sahip olmaları bir gerektir. Değişmeyen bir şey var ki, ekonomisi güçlü olan bir ülke her zaman diğer alanlarda da güçlüdür ve diğer ülkelere etki ve baskı yapabiliyor.

Ülke ekonomisinin temelini de ticaret tutar. En anlaşılır bir dille dersek, ülkeler varlıklarını sürdürmek için bir şeyler alıp satmalıdır. Ancak, hem işletme çapında hem de ülke çapında ticaret yapmak, ulusal ve uluslararası pazara çıkmak hiç de kolay değil. Çünkü her alanda olduğu gibi ticarete de hep bir zorluklar ve engeller vardır.

Tezimizin ele aldığı konu da, Ticaret önündeki bu sorunları çözmeye yönelik olarak oluşturulan Dünya Ticaret Örgütü ve ülkemizin bu örgüte üyelik sürecinde yaptıkları ve yapaabilecekleri ile ilgilidir. Hem ekonomik, hem de siyasi bakımdan büyük sorunlar yaşayan ülkemiz neden hala bu örgüte üye olmayan sadece 23 ülkeden biridir? Neden bizim bazı komşularımız üyeyken biz hala daha bu konuda görüşmeler yapıyoruz? Ki bağımsızlığımızı onlarla aynı dönemde elde etmişiz. Önümüzdeki engeller nelerdir? Tezimizin esas hissesinde bu sorunlar üzerine odaklanmaya, ülkemizin bu süreçte attığı adımları, izlediği politikaları, vardığı sonuçları incelemeye çalışacağız. Aynı zamanda, eğer üye olursak, bunun ülkemize ne gibi pozitif ve negatif sonuçlar doğurabileceğini araştıracağız. Bu konuyla ilgili bir çok kaynağa başvuracağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETİN SERBESTLEŞTİRİLMESİ

1.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI GELİŞMELER

Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi süreci eğilimi İkinci Dünya savaşından sonra ortaya çıkmış bir prosesdir ve günümüzde de aynı biçim ve hızla devam etmektedir. İki ayrı doğrultuda izlenen bu sürecin esas amacı dünya ticaretinin serbestleştirilmesi faaliyetleri doğrultusundadır. Birincisi, iktisadi birleşme faaliyetlerini kapsar. Burada, genellikle belirli bir coğrafi bölgede yerleşik olan ve birbirine yakın ekonomik ilişki çerçevesinde faaliyet gösteren ülkelerin kendi aralarındaki dış ticaret ve diğer ekonomik faaliyetleri serbestleştirmek amacıyla iktisadi gruplaşmaların oluşturulması çabaları söz konusudur. Bu tür gruplaşmaların farklı biçimlerde örgütlenmelerinin yanında, bu örgütlerin esas amaçlarının gruba üye olan ülkeler arasında ticaretin mümkün mertebede daha fazla serbestleştirilmesi olması unutulmamalıdır. Bu örgütlerin bölgesel iktisadi birleşmelerin sayısı ve kapsam bakımından çok büyük artışlar gösterdiği de göz önündedir.

İkincisi yaklaşım ise, küresel yaklaşımdır. Ve GATT etrafında çok taraflı görüşmelerle ve müzakerelerle ticaretin serbestleştirilmesini amaçlayan bir yaklaşımdır. Günümüzde küreselleşme adı verilen gelişme de tam olarak bu yaklaşım doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Küresel yaklaşım bilindiğinin aksine bölgesel yaklaşımla çelişkili yaklaşım değil. Aslında onu tamamlayıcı niteliktedir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne de üye olan ülkelerin çoğu aynı zamanda kendi aralarında da iktisadi birlikler oluşturmuşlar. Dolayısıyla bu kuruluşun aldığı kararlar doğrultusunda tarifelerini ve tarife dışı engellerini çok

yanlı biçimde azaltmakla yükümlüdürler. Ancak bu ülkelerin esas maksadı Dünya Ticaret Örgütü'nün sunduğu avantajların bir tık daha ötesine giderek kendi aralarındaki ticarete nerdeyse tam olarak serbestiyi elde etmektir.

Küreselleşme- Dünya ticaretini evrensel boyutlarda serbestleştirme çabalarıdır ve bir kavram olarak , özellikle 1980 sonları ve 1990'lı yılların başlarından itibaren bütün dünyada daha yaygın olarak kullanılmaya başlanan bir kavram haline gelmiştir. Bu, aslında ekonomik bir kavram olmanın yanında, aynı zamanda hem sosyal, hem siyasal, hem de kültürel yönleri kendinde bulunduran çok boyutlu bir gelişmedir.

Ekonomik anlamıyla küreselleşme üç şekilde inceleniyor. Mali küreselleşme, üretim küreselleşmesi ve ticari küreselleşme. Diğerlerine göre daha eski bir gelişme gösteren ticari küreselleşme, 1947'de kurulan GATT çerçevesinde uluslararası ticaretin evrensel boyutlarda serbestleştirilmesi ile başlatılmıştır.

Küresel ticaretin gelişmesinde, GATT çerçevesindeki düzenlemelerle yanaşı teknolojik ilerlemelerin de önemli etkileri vardır. Bu da kendiliğinde yaranmış maliyetlerin düşmesine ve pazarda yaşanan gelişmeleri daha kolay bir yolla izlemeye imkan sağlamıştır.

Mali küreselleşme, ülkelerin sermaye akımlarına uyguladıkları engelleri ortadan kaldırarak dünya piyasasına çıkmaları sürecidir. Bu da kendiliğinde sermayenin uluslararası piyasalarda dolaşım hızını artırmış ve dünya tek piyasa haline dönüşmüştür. Bu prosesler 1980 sonrasına aittir ve küreselleşme kavramı da özellikle mali liberalleşme ile birlikte yaygınlık kazanmıştır.

Küreselleşmenin üçüncü boyutu üretimin küreselleşmesidir. Yani işletmelerin sınır ötesi üretimi ile ilgilidir. Ve günümüzde daha geniş yayılmış olan ana ülkenin sınırları dışına üretim faaliyetleri gösteren çokuluslu işletmelerin işlemi ile ilgilidir. Aslında bu anlamdaki küreselleşme de çok yeni olmayıp başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar inmektedir (Seyidoğlu, 2015: 229-230).

İkinci Dünya savaşına katılan tüm ülkelerde ekonomik anlamda tam bir çöküş yaşanıyordu. Gelirlerinin büyük bir kısmını savaşa harcayan bu ülkeler parasal bakımdan büyük sıkıntı içindelerdi. Ülkelerin ulusal paraları büyük ölçüde değer düşüklüğüne uğramış ve ülke vatandaşlarının ulusal paraya olan güveni kaybolmuş durumdaydı. Böylelikle de savaşının sonlarına doğru, savaşın tek galibi olan ABD tarafından 1944 yılında ABD'nin Bretton Woods kasabasında 44 ülkenin de katılımcısı olduğu bir konferans düzenlenmişti. Konferansda katılımcı ülkeler sabit kur sistemine geçid yaparak paralarını dolar'ı esas alarak değerlendirmeye tabi tutmuşlar.

Bretton Woods sistemiyle birlikte resmi olarak da üç kurum kurulmuştur. Bunlar;

- 1. IMF:** Temel iki görevi vardı. Birincisi; döviz kurlarını istikrarını sağlamak, ikincisi ise, üye ülkelere kredi sağlamaktı.
- 2. Dünya Bankası:** Bu kuruluşun temel amacı kredi vermektir. Ama IMF'den farklı olarak, faiz oranı düşüktür. Ve geri ödemesi anaparası kadar olur. IMF'nin verdiği kredinin faiz oranı günden güne veya ülkeden ülkeye farklılık gösterebiliyor.
- 3. Dünya Ticaret Örgütü:** Ülkeler arasında ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla kurulmuştur (İLİM VE MEDENİYET, <http://www.ilimvemedenyet.com>, 24.05.2018).

1.2. GATT'IN KURULŞU

1947-1948'de, dünyanın dört bir yanından yaklaşık 50 temsilci, uluslararası ticareti sermayeleştirmek için Havana'da bir araya geldi ve buna göre Uluslararası Ticaret Örgütü'nün Kurulması Hakkında Kanun tasarlandı. Ekim 1947'de, geçici olarak Tarife ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT-Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması), tartışmalarda kabul edilmiştir. Böylece, geçici bir anlaşma olarak kabul edilen Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulması için bir temel haline gelmiştir.

GATT; dünya ticaretinin serbestleştirilmesi amacıyla, uluslararası ticarete konu olan mallardaki gümrük tarifeleri ile ilgili engellerin ticari müzakereler vasıtasıyla, aynı zamanda tarife dışı engellerin de kaldırılmasını ve dolayısıyla uluslararası ticareti tam olarak serbestleştirmeyi öngören bir yapıdır (Şener Büyüktaşkın, Ankara, 1997).

Dünya finans alanında oluşan serbestinin aynısının, uluslararası ticaret alanında da yaranmasını bir gerekçe olarak algılayan 50'ye kadar ülkenin temsilcileri tarafından "Dünya Ticaret Örgütü" (DTÖ) adı verilen uluslararası bir örgütün kurulması amaçlanmıştır. Fakat uluslararası ticarete serbestleşme uzun ve zaman alıcı bir süreçti. Bu nedenle de, DTÖ'nün ülkeler arasında kurulmasına yönelik müzakereler devam ederken, zaman kaybını önlemek, belirli mallara tarife indirimi yapmak ve bu indirimleri DTÖ bir örgüt haline gelene kadar uygulamak amacıyla, 23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de bir araya gelerek, "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması" (GATT) protokolünü imzaladılar. Ve böylece GATT yarandı. Anlaşma imzalandıktan sonra, 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Tarife ve Ticaret Genel Anlaşması

(GATT), dünya ticaretinde genel kabul görmüş bir kuruluş haline gelmiştir. Kurucusu ise Arthur Dunkel'dir. GATT çerçevesinde 1948'den beri uluslararası kural ve disiplinleri daha da güçlendirmek ve geliştirmek için sekiz çok taraflı müzakere turu gerçekleştirilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 5).

1.2.1. Kuruluş Amacı

GATT'ın amaçlarına bakıldığında;

- 1- Dünya kaynaklarının etkin ve tam şekilde kullanılmasını, aynı zamanda da ekonomilerde efektif talepte ve reel gelirden istikrarlı büyümeyi sağlamak,
- 2- Üye ülkelerin yaşam seviyelerinin artırılması,
- 3- Üretim ve ticaretin serbest şekilde gelişimini sağlamak,
- 4- Tarifeler uygulayarak ticarete oluşabilecek mutemel engelleri ortadan kaldırarak, amaçlara ulaşmak,
- 5- Ürün fiyatlarında istikrar sağlanması,
- 6- Gelişmekte olan ve düşük gelire sahip ülkelerin ürettikleri sanayi ürünlerinin, gelişmiş ülke pazarlarına kolay ulaşımını sağlamak.

(Özgün Ekonomi ve Makale Arşivi, <http://www.ekodialog.com>, 28. 03. 2018)

1.2.2. Üyelik Esasları

Bir ülkenin GATT'a üye olabilmesi için, üye ülkelerin üçte ikisinin bu kararı onaylaması gerekiyor. İkinci Dünya Savaşından sonra dünyada gelişen olaylar, sömürgecilik siyaseti yürütülen ülkelere bağımsızlık verilmesi vb olaylar sonucunda GATT'a üye olan ülkelerin sayısı

artmıştı. Sovyetler Birliği'nin üyelik girişimi, üyelik için uygun ekonomiye sahip olmama gerekçesiyle ABD tarafından engellenmişti. Çin Halk Cumhuriyeti'nin başvurusu da aynı gerekçeyle kabul edilmemiştir. Tayvan, Liberya, Suriye ve Lübnan gibi ülkeler, GATT'ın ilk üyeleri arasında olan, fakat daha sonra üyelikten çekilen ülkelerdir. Japonya ise GATT'a üye olabilmek için çok zorluklar yaşayan ülkelerden biridir. Sebep ise Japonya'nın o devir için sonradan çok güçlü olabilecek ekonomiye sahip olma potansiyelinden ileri geliyordu. Diğer üye ülkeler Japonya'yı çok güçlü bir rakip olarak görüyorlardı. Bu ülkenin sarf ettiği çabalar sonucunda 11 Ağustos 1955'te üyelerin üçte iki çoğunluğu ile Japonya bir GATT üyesi oldu.

(Özgün Ekonomi ve Makale Arşivi, <http://www.ekodialog.com>, 28. 03. 2018)

1.2.3. GATT'ın Yapısı ve Yönetimi

GATT ve benzeri uluslararası örgütler arasındaki temel fark, yönetimin üye ülkelerden oluşmasıdır. Organizasyonda alınan toplu kararlar GATT sisteminin temelini oluşturur. Taraflar, üye devletlerin hükümetlerini temsil etmekte, tarife ve ticaret müzakerelerini yürütmek ve ticari konularda ortaya çıkan sorunları çözmek için toplantılar ve istişareler düzenlemektedir.

Genel Anlaşmada GATT'ın uluslararası niteliği ve organları konusunda açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, örgütün dört ana organı vardır. Bunlar GATT Genel Kurulu, Temsilci Konsey, Komiteler ve Danışma Grubu. Her üye ülke Genel Kurulda bir oy hakkı kullanabilir. İstisnalar olmasına rağmen, kararların alınmasında basit çoğunluk gerekir. Genel Başkan ve Sekreteryaya da yönetim mekanizmasında yer alır.

Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Genel Anlaşmanın, Akit Tarafların yükümlülüklerini ihlal eden bir ülkeye zorlayıcı bir tutum yetkisi vermiyor (Solmaz İş Merkezi, 11.07.2000).

GENEL KURUL

1. Örgütün en yüksek yetkilere sahip olan organıdır.
2. Genel Kurul toplantıları genellikle her yılın son baharında gerçekleşir.
3. Örgüte üye olan her ülkenin Genel Kurulda bir oyu vardır.
4. İstisnalar dışındaki kararlarda (üyeliğe yeni kabul gibi) basit bir çoğunluk aranır.
5. Her yıl gerçekleşen Genel Kurul toplantıları üç dört hafta devam ediyor.

TEMSİLCİLER KONSEYİ

1. Genel kurun günlük çalışmalarını yürütmekten sorumludur.
2. Ortalama olarak her yıl dokuz defa bir araya gelirler.
3. Temsilciler Konseyi Genel Kuruldan sonra en çok yetkisi olan organdır ve hatta Genel Kurulun çoğu yetkisini de üstleniyor.

TİCARET VE KALKINMA KOMİTESİ

Sonradan Anlaşma'ya eklenen 4.Bölümü kontrol etmekle yükümlüdür.

ÖDEMELER DENGESİ KISITLAMALARI KOMİTESİ

Ödemeler Dengesi, ekonomilerindeki açıklar nedeniyle ithalatlarında azalmalar yaşayan üyelerin durumunu kontrol etmekle yükümlüdür. Bununla ilgili bilgileri ise İMF verilerinden elde ediyor. (Özgün Ekonomi ve Makale Arşivi, <http://www.ekodialog.com>, 277. 03. 2018).

1.2.4. GATT'ın Fonksiyonları

GATT'nin üç temel işlevi vardır.

1. Üye ülkelerin uluslararası ticarete takip etmesi ve uyması gereken çok taraflı anlaşmalardan ibaret **kurallar bütünüdür**.
2. Ekonomiyi ve ticareti daha istikrarlı hale getirmek ve ülkelerin uluslararası alanda ticari eylemlerini kolaylaştırmak, ticaretin önünde duran engelleri aradan kaldırmak ve serbestleştirmek amacıyla oluşturulan **uluslararası ticari formdur**.
3. Üye ülkeler arasında yaşanabilecek sorunları çözmek amacıyla tarafların biraraya geldiği **uluslararası bir divandır** (<http://slideplayer.biz.tr>, 28.03.2018).

1.2.5. GATT'ın temel ilkeleri

-Ayrımcı Olmama İlkesi (non-discrimination) veya En Çok Kayrılan Ülke Kuralı – EKÜ (The Most- Favored-Nation Clause –MFN)

Bu kurala göre, Genel Anlaşma gereğince, üye devletler, bir diğerine, en azından diğer üye devletlere tanıdığı avantajı ve uyguladıkları elverişli rejimi, kayıtsız şartsız olarak uygulamalıdır. GATT gibi diğer tüm ticari anlaşmaların temel dayanağı olan bu kurala, gümrük birlikleri, serbest ticaret bölgeleri gibi bölgesel ticari anlaşmalar ve aynı zamanda da gelişmekte olan ve düşük gelirli ekonomiye sahip olan ülkeler lehine ayrımcılık yapan diğer uygulamalar ise istisnadır (Özgün Ekonomi ve Makale Arşivi, <http://www.ekodialog.com>, 27. 03. 2018).

- Saydamlık veya Şeffaflık Kuralı (Transparency)

Bu ilke, korumanın tarife dışı engellerle yapılmasını uygun bulmuyor ve bu konuda yasal ve en doğru yol olarak tarifeler çerçevesinde yapılan uygulamaları kabul ediyor. Bu ilkeyi uygulayabilmek için, tarafların birbirlerine karşı dürüst olmaları gerekiyor ve ticarete uygulayacakları yeni düzenlemeler hakkında diğer tarflara bilgi verilmelidir. Aynı zamanda, iç üretimi kısıtlamak için uygulamalar gerektiğinde, geçici ödemeler dengesinde sorunlar yaşandığında, yeni bir sanayinin geliştirilmesi veya mevcut sanayinin yaşatılması söz konusuysa, kamu sağlığı, ulusal güvenlik, doğal kaynakların korunması gibi nedenlerin mevcutluğunda miktar kısıtlamalarına başvurulabilir.

-Danışma (İstişare – Consultation) ve Uyuşmazlıkların Çözümü (Dispute Settlement)

Akit Taraflar, bir diğerinin ticari çıkarlarından dolayı zarar görülmesini önlemek ve anlaşmazlıkları çözmek için ilgili taraflarla veya tüm Akit Taraflarla istişarede bulunabilir. Sorun için bir taraflarca çözümün bulunamadığı durumlarda , Genel Anlaşmanın öngördüğü mekanizmalar işletilir ve problem, paneller veya çalışma grupları oluşturularak aradan kaldırılıyor.

-Müzakere (Negotiation)

GATT sadece mevcut durumu düzenlemekle kalmayıp, aynı zamanda dünya ticaret sistemini kademeli olarak serbestleştirme görevine de sahip olduğu için, Anlaşma'nın hedeflerine ulaşmak ve ortaklaşa bir araya gelmek için, AKID taraflarının zaman zaman aralarında yaşanan

problemleri çözmek için bazı kararları alır ve bu kararları eyleme dönüştürür. Problemlerin "müzakereler" yoluyla çözümünü sağlıyor.

-Karşılıklılık (Reciprocity)

Bu ilkelerin uygulanması belirli bir altyapının kurulmasına bağlıdır. Bu altyapı Genel Anlaşmanın Girişinde belirtilen "karşılıklılık ilkesini" oluşturmaktadır. Karşılıklılığın Genel Anlaşma'da ne olduğu tanımlanmamakla birlikte, burada belirtilen o ki, eğer bir ülke diğer bir ülke ile ticaretinde ihracat yaptığı zaman o ülke lehine tarifeleri düşürüyorsa ve oluşabilecek diğer engelleri ortadan kaldırıyor veya azlıyorsa, o ülke de aynı avantajları karşı tarafa tanımalıdır. Böylelikle ülkelerin birbirlerine karşılıklı olarak yaptıkları tavizler zaman zaman uluslararası ticaretde oluşan engelleri ortadan kaldırmaya ve ticaretin serbestleşmesine sebebiyet veriyordu.(Büyüктаşkın, 1997: 129)

1.2.6. İlkelerden İstisnalar

İstisna 1: Bir ülke dış ödemeler dengesinde zorluklarla karşılaşır; bu durumda ithalat kotası uygulanabilir. Ancak uygulama geçici olmalı ve GATT üyesi ülkelerin ekonomik çıkarlarına zarar vermemelidir. Ödemeler Dengesindeki sorunlar ortadan kaldırıldığında kısıtlamalar derhal kaldırılmalıdır.

İstisna 2: Kayrılan Ülke İstisnası. Gümrük birliği ve serbest ticaret bölgeleri gibi bölgesel ekonomik dernekler oluşturma anlaşmaları, bu temel uygulamanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

İstisna 3: Komşu ülkeler arasındaki sınır ticareti.

İstisna 4: Gönüllü İhracat Kısıtlamaları Anlaşmaları (Özgün Ekonomi ve Makale Arşivi, <http://www.ekodialog.com>, 27. 03. 2018).

1.2.7. GATT'in Temel Hükümleri

GATT için temel olan, ancak anlaşmaya açıkça yazılmayan fikir, üye ülkelerin gümrük politikalarını korumalarını engellemek ve uluslararası rekabet rejiminin işleyişini sağlamak için liberalizmi teşvik etmektir. Bu amaçla, genel anlaşma taraf ülkeler arasında haksız rekabet yaratacak tüm uygulamalardan kaçınmayı öngörmektedir. Bu bağlamda, GATT sisteminin serbest dış ticareti bozan uygulamalara ilişkin hükümlerine başvurmak faydalı olacaktır.

a)Damping ve Anti-Damping Vergisi

Damping, bir ülkenin herhangi bir malı kendi Pazar fiyatının çok altındaki bir fiyatla diğer ülke pazarına girmesi ve o ülkede Pazar payını arttırmasıdır. Bu tabii ki de ithal eden ülkenin üreticileri açısından büyük zarar anlamına geliyor. GATT anlaşmalarının hükümlerine göre eğer bir ülkeye karşı böyle bir durum söz konusuysa o ülke de karşılığında ihrac eden ülkeye Anti Damping Vergisi uygulayabilir. Bu ülkenin kendi üreticilerini koruması açısından doğru bir harekettir.

b)Sübvansiyonlar

Bir ülkenin ihracatını arttırmak amacı ile, ithalatı azaltmaya ve ihracatını arttırmaya yönelik olan ve direkt olarak devlet tarafından yapılan parasal ve diğer yardımlar sübvansiyonlardır. GATT Tokyo raundu sonucu sübvansiyonlarla ilgili kabul edilen karara taraf olan ülkeler, bazı ana ürünler dışında hiçbir diğer ürünler için ihracat sübvansiyonu yapamazlar. Sübvansiyon kapsamına giren bazı araçlar bunlardır: Sübvansiyonlu krediler, doğrudan yapılan yardımlar, garantili borçlar, indirimli vergi uygulamaları vd. (Solmaz İş Merkezi, 11.07.2000).

c)Telafi Edici Vergi Uygulaması

Bir GATT üyesi ülkenin telafi edici bir vergi uygulaması için, söz konusu ülkenin bir malın üretimi veya ihracında sübvansiyon uygulaması ve vergi uygulamak isteyen ülkelere zarar verilmemesi gerekir. Böyle durumlarda, bir ülke haksız rekabeti ortadan kaldırmak için sübvansiyonları telafi eden özel bir vergi uygulayabilir. İthalatçı ülkenin yetkilileri, telafi edici vergi miktarının sübvansiyona eşit veya ondan daha az olmasını temin etmeye yetkilidir. Ancak, uygulanan vergi kesinlikle sübvansiyon miktarını aşamaz ve ancak sübvansiyon uygulaması zarara yol açtığı sürece uygulamada kalabilir. Vergi oranı, zararın etkisinin ihmal edildiği bir seviyede olabilir. İhracatçı ülkenin hükümeti sübvansiyonu kaldırmayı kabul ederse, telafi edici vergi sona erer. T.E.V. uygulamak için de , anti-damping vergisinde olduğu gibi bir soruşturma açmak gerekiyor (Solmaz İş Merkezi, 11.07.2000).

d)Miktar Kısıtlamaları

GATT düzeni, tarife korunmasına olanak sağlamakla birlikte, tarife dışı engeller ve miktar kısıtlamaları yoluyla sağlanabilecek koruma biçimini gidermeye yönelik bir sistemi benimsemiştir. Bunun gerekçeleri şöyle sıralanabilir (Solmaz İş Merkezi, 11.07.2000).

1.2.8. GATT Çerçevesinde Yapılan Tarife İndirim Görüşmeleri

GATT çerçevesinde 8 görüşme yapılmıştır.Bunlar sırasıyla;

- 1- 1947 Cenevre Turu
- 2- 1949 Anney Turu
- 3- 1951 Torguay Turu
- 4- 1956 Cenevre Turu

- 5- 1960-61 Dillon Turu (Cenevre)
- 6- 1964-67 Kennedy Turu (Cenevre)
- 7- 1973-79 Tokyo Turu
- 8- 1986- 1994 Uruguay Turu.

1.Cenevre Turu- Cenevrede 1947 yılında yapılmış toplantıdır. GATT'ın ilk ve alınan kararlar ve sonuçlar bakımından en başarılı toplantısı olmuştur. Bu ilk toplantılarda ülkeler birbirlerine tek tek ürünler üzerinde düşük tarife oranı biçiminde karşılıklı ödünler vermiş ve en çok kayırlan ülke kuralı dolayısıyla bu ödünler tüm öteki üye ülkelere de uygulanmıştır

2.Annecy(Fransa)- İkinci tur 1949 yılında Fransa, Annecy'de gerçekleşti. Toplantı on üç ülkenin katılımıyla yapıldı. Toplantıda sonuç olarak toplamda 5000'den fazla tarife indirim kararlarının alınması oldu (https://en.wikipedia.org/wiki/General_Agreement_on_Tariffs_and_Trade, 03. 05. 2018)

3.Torquay(İngiltere)- 1950-1951 yılları arasında İngilterenin Torquay beldesinde 38 üye ülkenin katılımı ile gerçekleşti. Razılaşma esasına uygun olarak bu 38 ülke 8700 tarife imtiyazını değiştirerek 1948 seviyesinden %25'lik bir azalma sağlandı (https://www.joc.com/history-gatt-rounds_19931214.html, 03. 05. 2018).

4.Cenevre(İsviçre)- 1955-1956 mayıs ayına kadar devam etti. Toplantılara 26 ülke katılmıştır. Tarifelerde 2.5 milyar dolarlık bir indirim kararı alındı.

5.Dillon görüşmeleri(Cenevre)- Beşinci tur için taraflar 1960-1962 yılları arasında yeniden Cenevrede bir araya geldiler. 26 ülkenin katıldığı görüşmeler ABD'nin Hazine Bakanı ve eski Dışişleri Bakan Yardımcısı

olan Douglas Dillon tarafından önerildiği için görüşmelere Dillon görüşmeleri adı verildi. Toplantıların sonucu olarak tarifelerde 4.9 milyar doların üzerinde bir düşüşle birlikte Avrupa Ekonomik Topluluğunun oluşturulmasıyla ilgili fikirler de ileri sürüldü (https://www.joc.com/history-gatt-rounds_19931214.html, 03. 05. 2018).

6.Kennedy turu(Cenevre)- 1958 yılında AET'in kurulmasıyla ABD hükümeti altıncı turun geçirilmesi için baskılar yapmaya başladı. 1964-1967 yılları arasında yapılan görüşmeler sonucunda, tarifelerde %33 ile %39 aralığında indirimler yapıldı. Bugüne kadar yapılan görüşmelerin hiçbirinde konu alınmayan tarım ürünleri ilk defa olarak Kennedy turunda üzerinden tarife indirimi yapılan ürünler sırasına girdi.Göüşmelere 62 ülke katılmışdı (Avrupa Birliği Ansiklopedisi, DINAN, 1998: 493).

7.Tokyo turu(Cenevre)- Başarılı geçen Kennedy görüşmelerine rağmen, ticaretin önünde yaranmış tarife dışı engeller ABD'yi bu engelleri aradan kaldırmak için yeniden harekete geçmeye itti. Böylelikle 1974 yılında 102 ülkenin katılımı ile Tokyo görüşmelerine başlandı.Görüşmeler 1979 yılında sona erdi ve sonuç olarak tarifelerde sağlanan %27'lik bir indirimle, ortalama tarife oranı %5'in altına düşürüldü. Bunun yanısıra, devlet ihaleleri, gümrük değerlendirmeleri, teşvikler, standartlar ve anti- dumping gibi alanları içeren tarife dışı engellere yönelik yedi anlaşma imzalandı (Avrupa Birliği Ansiklopedisi, DINAN, 1998:493).

8. Uruguay görüşmeleri- Sonuncu GATT toplantısı 1986 yılının eylül ayında Uruguay'ın Punta del Este kentinde başladı. Görüşmelerin 4 yıl sürmesi planlanmıştı. Lakin özellikle de tarımsal sübvansiyonların kaldırılması konusunda ABD ile AB arasında yaşanan fikir ayrılıkları

görüşmelerin 4 yıl daha uzamasına sebep oldu. Ve görüşmeler 1994 yılının 15 nisan tarihinde 123 ülkenin nihai anlaşmayı imzalamasıyla sona erdi. Uruguay görüşmeleri, hem ele aldığı konular açısından, hem de katılan ülke sayısı bakımında en geniş kapsamlı görüşme olmuştu. Sonuçlarına bakılırsa, sanayi mallarına %34'lük tarife indirimleri uygulandı. Diğer bir taraftan da ilk defa olarak hizmet ticareti konusu da ele alınmış, sınai ve fikri mülkiyet haklarının korunması tartışılmış ve az gelişmiş ülkelerin de tarife indirimlerinde bulunmalarına karar verilmiştir. En büyük başarılarından biri ise toplantı sonucunda GATT'in 47 sözleşmesinde değişiklikler yapılmış ve GATT, WTO'nun kapsamına girmiştir yani WTO(Dünya Ticaret Örgütü) yaranmıştır (SEYİDOĞLU, 2015:237)

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

2.1. KURULUŞU VE AMAÇLARI

DTÖ, GATT'ın 1986-1994 Uruguay Yuvarlak müzakerelerinin bir sonucu olarak kuruldu. DTÖ Anlaşması 15 Nisan 1994'te Fas'ta imzalandı. WTO 1 Ocak 1995 tarihinde resmen faaliyete başladı. DTÖ'nin Genel merkez Cenevre'de bulunmaktadır. 1947-1994 yıllarında, DTÖ'nün faaliyete başladığı tarihe kadar faaliyet gösteren GATT anlaşmaları GATT-1947 olarak adlandırılmaktadır. Sonradan DTÖ'nün içinde yer alan GATT anlaşmaları GATT 1994 adlandırıldı (MURADOV, 2012: 4)

DTÖ'nin yönetimi tüm üye devletler ve katılımcılar tarafından yürütülmektedir. Kararların çoğunluğu üye ülkeler tarafından onaylanmalıdır. Bu kararlar en az iki yılda bir yapılan toplantılarda resmi temsilciler tarafından “mutabakat” esasına göre alınır. (http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/dunya_ticaret_organu_dto.html, 26.05.2018).

DTÖ'nün temel hedeflerine GATT ve Marakeş Anlaşması'nda yer verilmektedir. Esas amacı ise, dünya finans piyasalarındaki ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde oluşabilecek engelleri ortadan kaldırmaktır. Bu temel amaçlarla ilgili fikirler, GATT ve Marakeş Anlaşması'nın önsöz kısmında ifade edilmiştir (<https://iktisatca.wordpress.com/2016/08/17/155/>, 29. 05. 2018).

DTÖ'nün yaranmasındaki başlıca amaçları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1. Yaşam standartlarının iyileştirilmesi, tam istihdam ve gelirlerin adil dağılımı, üretim ve ticaretin geliştirilmesi, çevre koruma ve farklı kalkınma ülkelerinin ihtiyaçlarını karşılama
2. Gelişmekte olan ve zayıf gelişmiş ülkelerin büyüyen dünya ticaretinden faydalanmasını sağlamak;
3. Bu hedeflere ulaşmada uluslararası ticarete yönelik ayrımcılık ve engellerin kaldırılmasını amaçlayan anlaşmaların uygulanması;
4. Çok taraflı ticaret sistemi geliştirme (<https://kayzen.az/blog/B%C4%B0M/807/%C3%BCmumd%C3%BCny-a-ticar%C9%99t-t%C9%99C5%9Fkilat%C4%B1.html>, 17. 04. 2018).

2.2. DTÖ'NÜN TEMEL İŞLEVLERİ VE FONKSİYONLARI

Örgütün temel fonksiyonları aşağıdakılardır:

- 1- DTÖ Anlaşması'nı oluşturan 28 çok taraflı anlaşmanın yönetilmesinden sorumludur.
- 2- Çok Yönlülük müzakerelerimizde taraflar için bir forum oluşturmak ve müzakereleri tekrarlamak.
- 3 – Üyeler arasında ticari uyumsuzlukları çözebilecek mekanizmayı oluşturmak.
- 4- Üyelerin ticaret politikalarını incelemek ve değerlendirmek.
- 5 – Tutarlı Küresel Ekonomik politikaların yaratılması maksadıyla, diğer uluslararası örgütlerle işbirliği yapmak.
- 6- Bu ekonomik sistemden yararlanmaları maksadıyla dönüşüm ekonomilerine ve gelişmekte olan ülkelere bu konuda yardımlar yapmak. (Özalp, 2004: 58).

2.3. DTÖ ANLAŞMALARI

En önemli Anlaşmalar aşağıdakılardır.

2.3.1. Tekstil ve Giyim anlaşması (ATC)

Genel olarak, dokuma ve hazır giyim ürünleri giyim ticaretinin düzenlenmesi özelliklerini belirler (http://lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=182, 21. 06. 2018).

Özellikle bu alanda kotaları ortadan kaldırmaya çalışılmış ve 2005 yılından buna ulaşılmıştır. Diğer bir yandan da, ATC’de mevcut kota seviyelerinde belirli artışları öngörerek mevcut kısıtlamaları esnetmeye çalışılmaktadır. ATC hükümlerine göre, varolan kotalardaki artış seviyeleri, 1995-1997 yılları arasında% 16, 1998-2001 yıllarında ilk dönem artışının% 25’in üzerinde, 2002-2004 yıllarının ikinci dönem artışı ise % 27’nin üzerinde olmuştur.

Bunun yanında ATC’nin 6. maddesi gereğince geçid dönemi süresince üye ülkeler, bazı korunma önlemleri alabilirler. Şöyle ki, eğer herhangi bir üye ülke bir malın ithalatından büyük zarar görüyorsa veya iç pazarı için tehdit söz konusuysa, henüz GATT’a entegre olmayan bir ürüne ve 3 yıldan fazla olmayarak, geçici olarak korunma önlemleri alabilirler.

Ancak, ülkenin korunma önlemlerini uygulayabilmesi için, katılımcı ülkelerin Tekstil İzleme Kurumu çerçevesinde karşılıklı istişarelere sahip olmaları gerekmektedir. İstişareler sonucu bir uzlaşmaya varılmadığında haksızlığa uğrayan taraf geçici koruma önlemleri uygulayabilir.

Diğer taraftan da, ATC hükümlerine uygun olarak, üye devletler anlaşmayı kendi çıkarları doğrultusunda yeniden yönlendirmek, yanlış menşe beyanı ve diğer kurallara aykırı yollarla anlaşmayı ihlal ederse,

karşılıklı veye Tekstil İzleme Kurumu tarafından çözüm odaklı danışma mekanizmaları soruna bir çözüm getiremiyorsa, malların iadesi veya kotaların azaltılması gibi önlemler uygulanabilir. (<https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-dto-anlasmalari.html>, 03. 05. 2018).

2.3.2. Ticarete Teknik Engeller Anlaşması

Anlaşma'nın temel amacı, üye ülkelerde güvenlik ve kamu sağlığı nedeniyle ülkelerin ticarete uygulayacakları teknik mevzuatın dış ticarete gereksiz engeller yaratmasının önüne geçmektir. Ve bununla ilgili kuralları içermektedir.

Buna dayalı olarak bu teknik uygulamalar belirli şartlar çerçevesinde işleme koyulur. Yani bu bir üye ülkeye yapılacak bu teknik düzenlemeler, En Çok Kırılan Ülke Kuralı gereğince diğer üye ülkelerde fark yaratmaksızın uygulanmalıdır.

İthal edilen ürünün ulusal ürünle muamelesinde hiçbir fark olmamalıdır (eşit muamele prensibi).

Ticarete gereksiz engeller yaratmamak, başka bir deyişle herhangi bir ürün veya ülke lehine üstünlük yaratmamak için; Üye Devletlerin, teknik düzenlemeler oluşturma süreci konusunda uluslararası standartları ve yönetmelikleri temel almaları gerekmektedir. Üye ülkeler, ancak uluslararası standartlar yetersiz olduğunda farklı teknik düzenlemeler yapabileceklerdir (<https://www.itkib.org.tr/en/bilgi-ermi-dis-contact-dto-agreements.html>, 03. 05. 2018).

2.3.3. Menş e Kuralları Anlaşması

Genel olarak ürünlerin menş e prensiplerini ortaya koyuyor. Menş e Anlaşması iki bölümden ibaretdir: geçiş dönemi hükümleri ve geçiş dönemi sonrası hükümler.

Geçiş dönemi kuralları, Üye Devletlerin menş e kurallarının uyum aşamasından önce dikkate alacağı temel ilkeleri içermektedir.

Üye Devletler, uymlaştırma çalışmaları tamamlanana kadar DTÖ Anlaşmalarının yürürlüğe girdiği 1995 yılında, üye ülkeler bu kuralları uygulamaya geçmezden 90 gün önce DTÖ Sekretaryasına bildirmek zorundadırlar. Aynı zamanda da eğer bu kurallarda herhangi bir değişiklik yapılmak isterlerse de bu hakta Sekreterliğ e 60 gün öncesinden bilgi vermeleri gerekiyor

Menş e uyumlulaştırılması çalışmaları;

- Genel edinim ve minimum prosedürlerin veya çalışma standartlarının belirlenmesi,
- Temel dönüşüm tarife sınıflandırmasında değişim kriterlerinin belirlenmesi
- Ek kriterlerin belirlenmesi ile ilgili Temel Dönüşüm çalışmaları yürütölmektedir.

Üye ölkelerin de temsil olundukları Menş e Kurallar Komitesi üyeleri menş e ile ilgili tüm konularda bilgilendirir.

(<https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-dto-anlasmalari.html>, 04. 06.2018).

2.3.4. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması:

Sübvansiyonlar ve sübvansiyon etmeye karşı önlemlerden bahsedilir.

Sübvansiyon anlaşması, hükümetin şirketlere sağladığı mali yardımlarla ilgilidir. Sözleşmede sübvansiyonun varlığından söz edebilmek için;

- ekonomik bir üstünlük sağlamak,
- Bir kamu kuruluşunca yapılacak olması
- ve ticari bir ilgi gereklidir.

Anlaşma, kırmızı sübvansiyonları (yasak olan), yeşil sübvansiyonları (talep edilemez olan sübvansiyonlar) ve sarı sübvansiyonları (dava ile talep edilebilen sübvansiyonları) içermektedir.

Yasaklanan sübvansiyonlar, ithalatı engellemeye ve buna karşılık, ihracatı artırmaya yönelik sübvansiyonlardır

İzin verilen sübvansiyonlar, sanayi bölgesi için araştırma maliyetlerinin% 75'ini ve rekabet öncesi gelişme faaliyetlerinin% 50'sine kadarını karşılayan sübvansiyonlardır.

Anlaşmanın yasak ve uygun sübvansiyonlar için iki tür şikayeti ve çözümü vardır. İlki, sübvansiyonlardan dolayı zarara uğradığını iddia eden tarafın Uyuşmazlık Çözümü Kuruluşu'na şikayet etmesi ve bir çözüm arayışına girmesidir. Başka bir çözüm ise telafi edici vergi uygulamalarıdır. Ancak, telafi edici vergi uygulaması için zarar gördüğü iddiasında bulunan taraf, o zararı kanıtlayabilecek bir belgesinin olması lazım.

Sübvansiyonlar için düzeltici önlemler Sübvansiyonlar Komitesi'nde tartışılmaktadır. Bu komitede tüm DTÖ üyeleri temsilcisi vardır

(<https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-dto-anlasmalari.html>, 04. 06. 2018)

2.3.5. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması:

TRIPS Anlaşması, fikri ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası karışıklıkların önlenmesi için asgari standartların sağlanmasını öngören ve gerekli uygulamalar getiren bir Anlaşmalar Seti'dir. Buna ek olarak, Anlaşma uluslararası düzeyde, mallarda benzetme ticaretin önlenmesi için bir prosedür belirlemektedir ve esas ürünün kaydından sonra bu ürünle ilgili hakların korunma süresini belirlemektedir.

TRIPS Anlaşması'nda, Çok Taraflı Anlaşma, Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı kapsamında yapılmaktadır. TRIPS Anlaşmasında öngörülen standartlar, Üye Devletler tarafından asgari olarak kabul ediliyor.

TRIPS Anlaşmasında, medeni ve sınai mülkiyet haklarının çiğnendiğini biliren üye ülkeler yasal ve idari uygulama için başvuru hakkına sahiptirler. Tazminat sahibinin haklarının ihlal edilmesini önlemek için alınabilecek önlemler hak sahibine bir tazminat veya malın men edilmesi olabilir.

Buna ek olarak, Üye Devletlere, sahte malların hak sahiplerine daha fazla zarar vermesini ve delillerin yok edilmesini önlemek için gümrüklere geçici önlemler koyma hakkı verilmiştir.

Üye Devletler arasında Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Korunması Hakkında Ortaya çıkabilecek Anlaşmazlıklar, Anlaşmazlıkların Çözümü çerçevesinde çözüme kavuşturulacaktır (<https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-dto-anlasmalari.html>, 05. 06. 2018).

2.3.6. Tarım Anlaşması

DTÖ Tarım Anlaşması Örgütün Genel Anlaşma'sı yanında düzenlenen ek anlaşmalardan biridir ve dünya tarımsal mal ticaretinde serbest piyasa mekanizmasının ilkelerine dayanan adil bir sistem kurma çabaları, yapılmış en önemli işlerden biridir.

Balık, su ve orman ürünleri hariç olmak üzere, 1-24 GTIP keten, kenevir, ipekböceği, tiftik gibi ürünlerin uluslararası ticaretini yapmaya çalışmakta ve bununla ilgili ülkelere yardımlarda bulunmaktadır.

Amaçları için: Tarım ticaretini önleyen koruyucu politikaları kontrol altına almak ve tarımsal korumayı kademeli olarak azaltmayı amaçlamaktadır.

Tarımsal konular; piyasaya giriş, yurtiçi destek gibi konular Anlaşma'nın temel sütunlarını oluşturuyor. (<https://www.tarim.gov.tr>, 05. 05. 2018).

2.4. DTÖ'NÜN ORGANİZASYON YAPISI

DTÖ, üyeler tarafından yönetilen ve alınan kararların da ortaklarca onaylanması gereken bir kurumdur. (<http://www.dtm.gov.tr/anl/dto>, 05. 05. 2018).

Yönetilmesinde sırasıyla aşağıdaki organlar yer alırlar.

2.4.1. Bakanlar Konferansı

Bakanlar Konferansı DTÖ'nün en yüce organı olarak kabul edilir. DTÖ'nün yüce kararları en az iki yılda bir düzenlenen Bakanlar Konferansı toplantısında kabul edilir. Tüm üye ülkelerin temsil edildiği Bakanlar Konferansı Uruguay Raundu Anlaşması ile ilgili sorunları

tartışmak için toplanır. Bakanlar Konferansı DTÖ Genel Direktörü atama, ilgili komiteleri kurma, kuruluşun yeni üyelerini kabul etme vb. önemli kararları alma yetkisine sahiptir. Şimdiye kadar 6 tane konferans düzenlendi (<http://www.dtm.gov.tr/anl/dto>, 05. 05. 2018).

İlk konferans Aralık 1996'da Singapur'da yapıldı. Bilgi teknolojisi alanında, ticaretin liberalleştirilmesi konusunda düzenlenmiştir.

İkinci konferans, 1998 yılında Cenevre'de düzenlenmişti. GATT'ın 50 yıllık faaliyetleri dönemine denk gelen bu konferansda yeni çoktarafli ticaret müzakerelerine başlama kararı kabul olundu.

Üçüncü konferans Kasım / Aralık 1999'da Seattle'da (ABD) yapıldı. Bu konferans, Uruguay Turu çerçevesinde kabul edilen kararların üye ülkeler tarafından doğru şekilde uygulanmasını kontrol amaçlı yapılmıştı ve görüşmelerin yeni raunduna start verildi. Uruguay Raundu'nun çözemediği sorunlar, özellikle tarım ve hizmet ticareti alanındaki problemler ele alındı. Seattle'da düzenlenen tur esas içerdiği problemleri çözmede eksik kaldığı için, karşıya koyduğu hedeflere ulaşamadı. Bunun esas sebebi ise gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında yaranan fikir farklılıklarından kaynaklanmıştı. Sonuç olarak, bu konuların Cenevre'deki DTÖ Genel Konferansı'nda yeniden müzakere edilmesi kararı alındı. Mayıs 2000'de Uruguay Turu zamanı çözümüne ulaşılamayan bazı konular yeniden tartışmaya sunuldu (http://lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=182, 21. 05. 2018).

Dördüncü Konferans, 9-13 Kasım 2001'de Doha'da (Katar) yapıldı. Doha'da (WTO'nun ilk turu) yeni çok taraflı ticaret müzakereleri turu başlatılmasına karar verildi, buna Round up Turu denir. Müzakerelere, programının geliştirilmesi nedeniyle, mevcut DTÖ anlaşmalarına yapılan

eklemeler ve değişiklikler konusu, geleneksel ticaret engellerinin azaltılması dahil edilmiştir. Bununla birlikte, aynı raundda, önceki turunun bazı konuları ve özellikle gelişmiş ülkelerde tarımsal desteğin azaltılmasına yönelik tartışmalar yer almıştır (http://lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=182, 21. 05. 2018).

Beşinci konferans 10-14 Eylül'de Kankun'da (Meksika) yapıldı. Bu konferansın gündemine, çoktarafli görüşmelerin aralık sonuçları ve ileride de devam ettirilmesi konuları dahil idi. Ancak, özellikle tarım alanında, farklı devletler arasında ve Singapur görüşmeleri ile ilgili ciddi çelişkilerin mevcudluğu bu turun başarısızlığına neden oldu. Sonuç olarak Temmuz 2004'te Cenevre'deki DTÖ üyelerinin Doha Turu görüşmelerinin sürdürülmesi ve özellikle tarımda müzakerelerin sürdürülmesi ihracat sübvansiyonlarının kısmi kaldırılmasına ilişkin bir çerçeve anlaşmasının kabulüne neden oldu.

Altıncı konferans 13-18 Aralık 2005 tarihinde Hong Kong'da yapıldı. Hong Kong Konferansı Doha Round'un tam ölçekli sözleşmelerinin yürütülmesi yolunda aralık aşama rolü oynadı.

Konferans sonucunda aşağıdaki önemli kararlar alınmıştır

- 2006 yılında pamuk sübvansiyonları ertelenmelidir;
- 2008 yılı sonuna kadar gelişmiş ülkeler (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Organizasyonu) 32 üründen yüzde 97'sinin pazarlarınaücretsiz erişim sağlamakla yükümlüdürler.
- 2013 yılına kadar tarımdaki ihracat sübvansiyonları ertelenmelidir.

(http://lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=182, 21. 05. 2018).

2.4.2. Genel Konsey

Bakanlar Konferansı oturumları sırasında, bazı konularının çözülmesi gerektiğinde, Genel Kurul yılda 8-10 kez çağrılabilir. Ayrıca, Genel Kurul, Uyuşmazlıkların Çözümü ve Ticaret Politikasının Gözden Geçirilmesi Komisyonunun idari yönetimini yürütmektedir. Bakanlar Konferansı bazı günlük çalışmaları da Genel Konsey'e devreder. Konseyin faaliyetini yürüttüğü esas merkez Cenevre'de yerleşir.

2.4.3. Konseyler

Genel Konseye bağlı üç konsey vardır:

1. Emtia Ticaret Konseyi;
2. Hizmetler Ticaret Konseyi;
3. Fikri Mülkiyet Hakları Konseyi.

2.4.4. Komiteler

- Konseylerin altında daha spesifik konularla ilgilenen alt komiteler yer almaktadır. Bunlar aşağıdakılardır:
- Ticaret ve Kalkınma Komitesi;
- Ticaret Dengesi Kısıtlamaları Komitesi;
- Bütçe, Maliye ve İdari İşler Komisyonu. (un.mfa.gov.az, 05. 06. 2018).

2.4.5. Sekretarya ve Bütçe

- DTÖ Yürütme Organı olarak kabul edilir. Konferansa atanan Genel Müdür tarafından yönetiliyor. Sekretaryanın yaklaşık 500 çalışanı vardır: Sekretaryanın temel hedefleri şunlardır:

- ✓ DTÖ organlarının görüşmeler ve anlaşmalarının (konseyler, komiteler, çalışma grupları) uygulanması için idari ve teknik destek sağlamak,
- ✓ Gelişmekte olan ülkelere teknik yardım;
- ✓ Dünya Ticaretinin Analizini yapmak.

Başlıca konularla ilgili kararlar vermese de Sekretaryanın DTÖ içindeki rolü çok büyüktür

(http://lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=182, 22. 06. 2018)

2.5. DTÖ'NÜN ÜYELERİ

1994 yılında 128 ile yaranan DTÖ'ye en son verilere göre 164 ülke dahildir. Ve üye sayısına göre dünyadaki en büyük ekonomik örgütlerden biri sırasına girmektedir (<http://baslangicdergi.org/dunya-ticaret-orgutu-kapitalizmin-caliskan-kurumu/>, 05. 06. 2018).

Şu anda bile Vatikan dışında diğer tüm ülkelerle üyelik konusunda görüşmeler yapılıyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZƏRBAYCAN'IN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ İLE İLİŞKİLERİ

3.1. ÜYELİK YOLUNDA YÜRÜTÜLEN İŞLER

DTÖ'ye üyelik prosedürü, her ülkenin karakteristik özelliklerini ele alması gereken çok karmaşık ve önemli bir prosedürdür. Üyelik prosedürü 3 ila 15 yıl arasında değişebilir. Azerbaycan'ın DTÖ'ye üyelik meselesi, doğrudan mevzuatın iyileştirilmesi ile ilgilidir. Şu anda ülkemizde yönetmenlikler, fikri mülkiyet hakları, sahip olduğumuz yatırımlar Uluslararası standartları ve DTÖ kriterlerini tam olarak karşılayacak durumda değil. Ülkemizin DTÖ'ye üye olması, ticaret politikalarını tahmin etmeye, şeffaflığın artmasına, uluslararası ticarete taraftarlarının çoğalmasına ve ekonomik çatışmaların daha etkin bir şekilde çözümlenmesine yardım edecek.

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomik Kalkınma Bakanlığı'nın DTÖ'ye üyelik meselesi üzere Sekreteryası'nın, dış ekonomik ilişkiler alanında yaptığı araştırmalarından çıkan sonuca göre yabancı yatırımcılar genellikle yatırım fırsatları daha büyük ve riski düşük olan ve iyi bir şekilde yatırım politikalarını yürüte bilen ülkelere yatırım yapmaktadırlar.

Diğer bir taraftan yabancı yatırımcılar DTÖ'ye üye olan ülkelere hiçbir sorgu sual etmeden yatırım yapma girişiminde bulunurlar. Bu açıdan bakıldığında DTÖ, Azerbaycan'da yaşanan olumlu değişiklikler hakkında düzenli olarak diğer üye ülkelere ve yabancı yatırımcılara bilgi vererek sermayeyi ülkeye çekebilir.

Azerbaycan'ın üye olmak yolunda yaptığı görüşmelerdeki konumu esas dört doğrultuda belirlendi. Bunlar aşağıdakılardır:

- Mal Ticareti
- Hizmet Ticareti
- Fikri Mülkiyet
- DTÖ Kuralları Ötesindeki Konular.

Bu pozisyonların prensiblerinin incelenmesinden önce, bilinmesi ve üzerinde durulması gereken esas konulardan biri, üyelik ile ilgili görüşmelerin yapılması sırasında ülkemizin ekonomik çıkarlarına zıt olan yükümlülüklerin kabul edilmesini önlemek amacıyla, bir sıra iş çevreleriyle birlikte konular etrafında istişareler yapılmalı ve böylece üyelik sürecinde şeffaflığın sağlanmasının gereklidir.

➤ Endüstrinin en savunmasız ve aynı zamanda ihracat potansiyeli yüksek olan alanlarının yanı sıra ayrı ayrı mallar üzere öncelik eğilimleri tanımlanmalı ve geçiş dönemlerinde korunma amacıyla gümrük vergileri, krediler ve sübvansiyonların faydaları etkili bir şekilde kullanılmalıdır. Gümrük vergileri, ortalama aynı kalmak şartıyla, ülke için üretimi az faydalı olan ürünler için az, ülke içinde üretimi daha çok faydalı olan ürünler için ise daha yüksek uygulanmalıdır.

➤ DTÖ Sekreterliğine sağlanacak hizmetlerle ticaret için ACC5 tablosu düzenlenmelidir. Bu tabloda ülkedeki tüm hizmet alanlarında yerli ve yabancı yatırımcılara tanınan siyasi avantajlar, üstünlükler ve tercihler gösterilmelidir. Belgelerin hazırlanması ile aynı zamanda hizmetlerin de analizi yapılmalıdır. Örneğin, ülkemizde işinin uzmanı olan çok sayıda muhasebe elemanı olmasına rağmen, bu pazarın tamamen yabancılar için liberalleştirilmesi olumsuz sonuçlara yol aç

bilir. Analizin amacı tam da bu noktada ortaya çıkıyor. Yani liberalleşmenin ölçüğünü

belirleyerek, mevcut durumu ortaya koymak ve liberalleşmenin gelecekteki etkilerini şimdiden tahmin etmeye çalışmak. Bu da kendiliğinde yerel işletmelere, görüşmeler zamanı doğru önerilerde bulunma ve iç pazarın çıkarları doğrultusunda kararlar almaya yardım edecektir. Hizmet alanlarının liberalleştirilmesi ile ilgili çoktarafli ticaret sistemlerinde yapılan görüşmeler her daim göz önünde bulundurulmalı ve izlenmelidir. Bu da üye ülkeler tarafından yeni şartlarla ilgili ortaya atılan taahhüt niteliğindeki tekliflere doğru cevap verilmesi açısından büyük önem arz ediyor.

➤ Azerbaycan için Fikri Mülkiyet Hakları etrafında yapılan görüşmelerin zor olmayacağı önceden bellidir. Çünkü, Azerbaycan Sınai Mülkiyet Haklarının ve Fikri Mülkiyet Haklarının korunması için düzenlenen çoğu sözleşmenin üyesidir. Buna rağmen bu mevzu etrafında daha önemli işlerin yapılması gerekiyor. Özellikle de telif hakları konusunda. Mesela, Ermenistanın halk müziğimize iddialarını ve diğer sanatsal fikri mülkiyet haklarımızı ihlal etmesini önlemek amacıyla DTÖ'nün Anlaşmazlıkların Çözümü Mekanizması ile bu ülkeye ceza yaptırımını uygulamamız gerekiyor.

➤ DTÖ kurallarının dışındaki konular DTÖ Zorunlu olmayan Anlaşmalar kategorisine aittir. Lakin son üyelikler zamanı DTÖ üyesi olan gelişmiş ülkeler, yeni üyelik elde eden ülkelerin bu Anlaşmaların yükümlülüklerini yerine getirmelerine çalışmışlar ve çoğu zaman da bunu başarmışlar. Bu yüzden de DTÖ'nün Zorunlu olmayan kurallarını daha derinden öğrenmek gerekir ve bu kurallara uyma teşebbüslerine karşı hazırlıklı olmak gerekir. Prensip olarak pek büyük önemi olmasa da, üyelik görüşmeleri

esnasında alınan kararlara etkisi vardır.

Üyelik süreci tüm ekonomini kapsadığı için, bu sürece ilgili devlet kurumlarının dahil edilmesi gereklidir. Bu devlet kurumlarında çalışan uzmanların bilgi sağlamak ve ilgili belgelerin toplanması gibi önemli işleri üstlenmeleri gerekiyor. Bu işlerle ilgili faaliyet yürüten kurumun her bölümünden en az bir eleman doğrudan DTÖ'ye üyelikle ilgili işleri yürütmelidir. Özellikle bilinmelidir ki, katılım sürecinde, tüm iş ve organizasyonları koordine edebilen ve yeterli işgücüne sahip olan bir kurum faaliyet göstermelidir. Bu kurum iç faaliyetleriyle birlikte, DTÖ Sekretaryası, Azerbaycan'ın Cenevre Misyono ve aynı zamanda yabancı ülkelerin ilgili kurumları ile temas yaratma yetkisine sahip olmalıdır.

Diğer üye ülkelerin deneyimlerini dikkata alarak, hem çoktarafli, hem de ikitarafli müzakereler için yüksek deneyimli uzmanlardan oluşan bir Uzlaşma Grubu oluşturulmalıdır. Uzlaşma Grubu katılım sürecinde, DTÖ gereksinimlerini incelemekle birlikte, DTÖ Sekretaryası ile iletişime geçmeli ve karşılıklı olarak önerilerde bulunmalıdır. Bu özellikle ikitarafli görüşmelerde iyi sonuçların elde edilmesi açısından etkili olabilir.

Genel olarak, üyelik sürecinde şeffaflığın sağlanması ve bilgilerin zamanında kamuya sunulması yapıcı olmayan unsurların faaliyetlerini önleyebilir. DTÖ Sekretaryası'nın, Üyelik Grubu'nun ve aynı zamanda Uzlaşma Grubu'nun yaptığı tüm toplantıların medya temsilcileri tarafından kamuoyuna sunulması gerekiyor. Medya ve kamu kuruluşları temsilcileri için DTÖ'de yaşanan gelişmeler, örgütün felsefesi ve Azerbaycan'ın örgüte üyelik süreci hakta eğitim ve bilgilendirme programları düzenlenmeli, seminerler verilmelidir.

Müzakerelerde Azerbaycan'a teklif edilen taahhütleri üstlenmeden önce, konular hakkında iş temsilcileri, kamu kuruluşları ve istişarelerle tartışılmalıdır. Bu bağlamda Komisyon içindeki bu yapıların temsilcilerinden oluşan bir Danışma Kurulu yaratılmalıdır.

Uzmanlar arasında tartışmaya neden olan diğer bir konu da, DTÖ'ye üye olduktan sonra önleyici tedbirlerden yararlanma imkanı ile bağlıdır. Belirtilmesi gerekir ki, DTÖ Kuralları korumacılığı tam olarak yasaklamıyor, Gümrük tarifelerinin artmasına, niceliksel kısıtlamalara, lisanslaşmaya ve belirli alanları sübvansetmeye izin veriyor. Fakat bunların hepsi belirli hukuk normları çerçevesinde uygulanmalıdır. Bu yüzden de Azerbaycan'ın DTÖ'ye üye olması, ülkemizin dış ticaretteki mevcut fırsatlarını kısıtlamayacak, aksine ulusal ithalatçıların ve ihracatçıların çıkarlarını koruması için modern yasal ortam yaratacak ve bir çok yabancı ülke ile çoktarafli ticaret deneyimine geçişi sağlayacaktır. Böylece Azerbaycan'ın DTÖ'ye uygun şartlarla katılımı bir amaç değil, piyasa ekonomisinde cari dönemde ekonomik reformları artıran ve geçiş döneminde tamamlanabilecek bir araç olarak görülmelidir.

Ekonomik Kalkınma Bakanlığının uzmanlarına göre, söz konusu kavramda sıralanan olayların sonucu olarak, Azerbaycan'ın dünya ticaret sisteminde kendine özgü yer tutması, aynı zamanda diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve nihayet ekonominin dönüşümü sağlanacaktır.

Ülkemizin örgüte üyü olma amacı ve görüşmeler zamanı üzerinde durulması gereken konular aşağıdaki gibidir:

1. Küresel Ekonomiye entegrasyon sürecini daha da hızlandırmak,

2. Üye ülkelerin bir birlerine tanıdıkları ayrıcalıklardan yararlanmak,
3. Dünya çapında çoğu ülke ile DTÖ tarafından benimsenen ortak kurallara dayanarak ticari işlemler yürütmek,
4. Ülke çapında yürütülen ekonomik reformlara hem uluslararası kuruluşlardan, hem de diğer ülkelere yardımlar sağlamak,
5. DTÖ kurallarını uyguladıktan sonra, doğrudan yabancı sermayeyi ülkeye çekmek ve son olarak,
6. DTÖ'nün Uyuşmazlıkların Çözümü Mekanizmasından yararlanma imkanı elde etmek.

3.2. VARILAN ANLAŞMALAR

DTÖ'ye Üyelik süreci 4 aşama, 13 adımdan ibaretdir.

Bu süreç, resmi temyiz ve çalışma grubunun oluşturulması ile başlar. İkinci aşamada, çalışma grubu araştırmalar yapar ve ikitaraflı imtiyazlar için görüşmeler yapılır. Üyelik sürecinin üçüncü aşaması "Katılım Protokolü" ve "Taahhüt Listesi"nin hazırlanmasını öngörüyor. Dördüncü ve son aşamada ise üyelik kararı verilir.

DTÖ katılım sürecinin ilk adımında DTÖ Sekreterliği'ne katılım isteğini yansıtan başvuru yapılır. İkinci adımda DTÖ Sekreterliği tarafından üyelik isteğinde bulunan ülke için Çalışma Grubu oluşturulur. Üçüncü adımda üye olmak isteyen ülkenin dış ticareti hakkında Memorandum DTÖ Sekreterliği'ne sunulur. Dördüncü adımda, diğer üye ülkeler tarafından Memorandumla ilgili sorular sunulur. Beşinci adımda Memorandumla ilgili soruların cevapları DTÖ Sekreterliği'ne sunulur. DTÖ'ye üyelik sürecinin altıncı adımında önceden oluşturulan Çalışma Grubu'nun ilk görüşmeleri yapılıyor. Yedinci adımda, DTÖ Anlaşmaları ile kabul edilmiş belgeler ve tablolar DTÖ Sekreterliği'ne takdim

ediliyor. Sekizinci adımda üye olmak isteyen ülke ile üye ülkeler arasında ikili görüşmeler yapılıyor. Dokuzuncu adımda üye olmak isteyen ülkenin Çalışma Grubu seri şekilde görüşmelere başlıyor. Onuncu adımda, Çalışma Grubu tarafında Nihai Rapor hazırlanıyor. Onbirinci adımda, Genel Kurul tarafından Nihai Rapor esasında Üyelik Protokolü kabul ediliyor. Onikinci adımda ise Üyelik Protokolü Bakanlar Konferansı tarafından onaylanıyor. Ve nihayet son, onüçüncü adımda Üyelik Protokolü üye olmak isteyen ülkenin Parlamentosu tarafından onaylanır ve ülkenin üyeliği resmileşiyor.

Üyelik resmileşdikten sonra her ülkeye özel uygulama dönemi veriliyor. Uygulama dönemi, ilgili belgelerde önceden kabul edilmiş başlangıç koordinasyon seviyesinden, son koordinasyon seviyesine kadar olan geçiş dönemidir.

DTÖ'ye üye olan ülkeler dört grupta toplanır.

Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler, az gelişmiş ülkeler ve düşük gelirli geçiş dönemi ülkeleri. Düşük gelirli ülkeler için uydulama dönemi daha uzun süreli ve bu ülkelere Dış Ticaret Politikalarında daha fazla tercihler sunuluyor.

Azerbaycan, DTÖ Sekretaryası'na üye olmak için 1997 yılının 23 Haziranında başvuruda bulundu. 16 Temmuz 1997 yılında ise bu müracaat üzere DTÖ tarafından bir Çalışma Grubu oluşturuldu. Azerbaycan'ın DTÖ'ye üyeliği ile ilgili, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 22 Ağustos 2003 tarihli kararı ile üyelik işleri ile ilgilenen Komisyon kuruldu. 2009 tarihinde ise bu Komisyon'un yeni bileşimi onaylandı. Katılım sürecini hızlandırmak amacıyla 2006 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın emriyle "Tedbirler Piani" onaylandı.

Oluşturulduğu yıldan itibaren, 2014 yılına kadar Çalışma Grubu 11 görüşme yapmıştır (un.mfa.gov.az, 11. 06. 2018).

1. Toplantı: 7 Haziran 2002 yılı. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

İlk görüşme 7 Haziran 2002 yılında yapıldı ve bu görüşme ile Azerbaycan'ın üyeliği ile ilgili sürecin bir sonraki aşamasına geçid oldu. Cenevre'de 28 üye ülkenin de katılımı ile yapılan ilk görüşmede, Dış Ticaret hakta Memorandum ve üye ülkelerin sorularına verilen yanıtlar tartışıldı. Üye ülkeler Azerbaycan'a üyelik sürecinde her türlü yardım yapacaklarını söylemiştiler. Azerbaycan'a , Türkiye ABD, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından teknik ve kurumsal yardımlar yapılacağı özellikle vurgulandı. Yapılan görüşmede Kanada, ABD, Avustralya ve aynı zamanda Avrupa Birliği tarafından çoksayılı sorular soruldu. Toplantı sırasında, ABD, Litvanya, Gürcistan, Avustralya, Avrupa Birliği, Moldova, Kanada, İsviçre ve Türkiye gibi 9 üye ülkenin ve kurumun temsilcileri ile ikili görüşmeler yapıldı (<http://www.economy.gov.az/article/vto/21561>, 11. 06. 2018)

2. Toplantı: 12-15 Ekim 2004 yılı. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

Toplantıda Azerbaycan tarafından sunulan belgeler tartışıldı. Toplantı sırasında, DTÖ Genel Sekreter'i Supachay Panichpakti, DTÖ Sekreteryası Üyelik Dairesi Başkanı Arif Hüseyin, Azerbaycanla ilgili Çalışma Grubu Başkanı Walter Levalter ve aynı zamanda Türkiye ve Pakistan'ın DTÖ yanında Daimi Temsilcileri ve diğer DTÖ Sekreterliği uzmanları ile görüşmeler yapıldı

(<http://www.economy.gov.az/article/vto/21561>, 11. 06. 2018)

3. Toplantı: 27 Haziran, 1 Temmuz 2005 yılı. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

Üçüncü oturum Azerbaycan Çalışma Grubu'nun Başkanı sayın W.Levalter'in yönetimi ile yapıldı. Azerbaycan'ın DTÖ'ye üye olması üzere Görüşmeler Grubu'nun Yöneticisi sayın M.Məmməd-Guliyev DTÖ Sekreterliği'ne sunulan belgeler ve genel olarak da ülkemizin mevcut ekonomik durumu hakta bilgiler vermiştir. Usule uygun olarak, Çalışma Grubu üyelerinin (ABD, Kanada, Japonya, Avustralya, Avrupa Birliği vb) soruları cevaplandırılmıştır. Oturumda Tarım meseleleri üzere çoktarafli (ABD, Avustralya, Malezya, Kanada), ABD (Hizmetler ve Tarifler üzere ayrı), AB (Hizmetler ve Tarifler) ve Kanada (Hizmetler ve Tarifler) ile ikitarafli görüşmeler yapıldı. Oturum zamanı Moldova, Pakistan, Türkiye, Mısır, Bulgaristan vb ülkelerin DTÖ yanında daimi temsilcileri ve aynı zamanda da UNCTAD'ın uzmanları ile görüşmeler yapılmıştır (<http://www.economy.gov.az/article/vto/21561>, 11. 06. 2018).

4. Toplantı: 30 Mart, 2006. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

Çalışma Grubu'nun 4. toplantısı 30 Mart 2006 tarihinde sunulan belgeler etrafında görüşmeler yapmak amacıyla yapılmıştır. Oturumda diğeri ikitarafli ve çoktarafli görüşmeler yapmak üzere Azerbaycan temsilcileri 26-31 Mart aralığında Cenevreye ziyaret etmişlerdir. Tarım konusu etrafında çoktarafli ve ABD, Tyvan, Türkiye, Kanada vb ülkelerle ise ikitarafli görüşmeler yapıldı. Moldova ve Gürcistan ile ikitarafli Protokollerin imzalanması kararı alındı

(https://az.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cmumd%C3%BCnya_Ticar%C9%99t_T%C9%99%C5%9Fkilat%C4%B1, 10.06.2018).

5. Toplantı: 6 Mayıs, 2008. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

5 Mayıs 2008'de Azerbaycan'ın DTÖ'süne katılmak üzere kurulan Çalışma Grubunun 5. toplantısı yapıldı. Çalışma grubunun adı geçen toplantısının yapılması için gerekli belgeler (mallar ve hizmetlere ilişkin geliştirilmiş öneriler, ulusal yasaların DTÖ gereklerine uyum amacıyla hazırlanan 30'a yakın normatif-hukuki belgelerin projeleri, spesifik rüsumların "ad valor" eşdeğeri vb.) Sunulmuştur. Çalışma Grubu 5. oturumuna Ekonomik Kalkınma Bakanı katılmış ve Azerbaycan'ın DTÖ'ye üye olması yönünde son dönemlerde Azerbaycan'da yapılmış çalışmalar hakkında detaylı konuşma söylemiştir. Azerbaycanı bu oturumda Ekonomik Kalkınma, Dışişleri, Adalet, Vergiler, Tarım bakanlıklarının, Devlet Gümrük Komitesi, Standardizasyon, Metroloji ve Patent Devlet Komitesi, Telif Hakkı Ajansı temsilcileri temsil etmişlerdir. Toplantının sonunda, Gerçeklerin İncelenmesi için bir karar verildi (<http://www.economy.gov.az/article/vto/21561>, 11.06.2018).

6. Toplantı: 11 Aralık, 2008. DTÖ Seketerliği, Cenevre

Konuşmasında, ülke temsilcimiz, Azerbaycan hükümetinin petrol dışı sektörün gelişmesine ve genel olarak ülke ekonomisinin çeşitlenmesine büyük önem verdiği dikkat çekti. Açık denize erişimi olmayan gelişmekte olan bir ülke olarak, Azerbaycan'ın sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamak için, çok yönlü ve çok taraflı bir ticaret sistemine entegre etmesinin karşımızda duran en büyük amaçlardan biri olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, kısa vadede, mal ve hizmetler için geliştirilmiş teklifler ve diğer belgeler hazırlanmış ve DTÖ Sekreteryası, ilgili ülkelere sunulmuş ve bu esasta ikili görüşmeler yapılmıştır. Buna ek olarak, üye ülkelere, DTÖ Anlaşmaları ile Azerbaycan ulusal

mevzuatının uyumlaştırılması alanında ülkedeki mevcut ve ileride yapılacak olan çalışmalar hakkında bilgi verildi. Toplantıya katılan bazı ülkelerin temsilcileri, Azerbaycan'ın DTÖ üyeliğini desteklediler ve ülkemizin bu yönde aldığı önlemleri ve sonuçlarını olumlu bir şekilde değerlendirdiler. Bu bağlamda, Brezilya, Hindistan ve Paraguay, Azerbaycan'ın DTÖ'ye katılımını açık deniz erişimi olmayan gelişmekte olan bir ülke olarak desteklediklerini vurguladı. Yukarıda belirtilenler ile birlikte, DTÖ Sekretaryası'nda sonuçlarla ilgili hazırlanmış özet tartışılmıştır (<http://www.economy.gov.az/article/vto/21561>, 11. 06. 2018).

7. Toplantı: 24 Temmuz 2009. Cenevre, DTÖ Sekretaryası

2009 yılı 20-24 Temmuz tarihlerinde Cenevre'de Azerbaycan'ın DTÖ 'ye üye olması üzere ikili ve çok taraflı görüşmeler, ayrıca Çalışma Grubu 7. duruşması yapıldı.

İkili toplantılar 21 Temmuz'da ABD ve 22 Temmuz'da Avrupa Birliği mal ve hizmetleri temsilcileriyle gerçekleştirildi. Görüşmelerde hem ABD, hem de AB tarafı konuşmalarında hizmetler alanında pazara giriş koşullarının tam serbestleştirilmesi, hizmetlere ilişkin tabloda gösterilen bir takım kısıtlamaları ortadan kaldırılmasını, mallara ilişkin görüşmelerde ise şu anda uygulanan tarife oranları düşürmeye, bound tariflerinin ise birçok pozisyonlarda uygulanabilir maksimum tarifeler seviyesine kadar indirmek istediler. Azerbaycan tarafı ise hizmetler piyasasının yeterince liberal olduğunu, "bound" tariflerinin ise talep edilen seviyeye kadar indirilmesinin devletin ulusal ve ekonomik çıkarlarına aykırı olduğunu bir kez daha belirtmiştir.

23 Temmuz'da tarımla ilgili çok taraflı müzakerelerin bir sonraki turu gerçekleşti. Görüşme sırasında Çalışma Grubu üyeleri, özellikle de ABD

ve AB Tarım İç destekle ilgili Azerbaycan'ı uyguladığı sübvansiyonları ortadan kaldırmaya davet etmişlerdir. Azerbaycan temsilcisi ise tarımın öncelikli ve potansiyel alan olduğunu kaydederek, bu alanın geliştirilmesinin önemini vurgulamıştır. 24 Temmuz'da Çalışma Grubunun 7. toplantısı gerçekleşti. Toplantıda Temsilci Kurulu Başkanı, Dışişleri Bakan Yardımcısı Mahmud Memmed-Guliyev Azerbaycan Hükümeti'nin, sürekli sosyo-ekonomik gelişme, ülke ekonomisinin çeşitlendirilmesi ve petrol dışı sektörün gelişmesi meselelerine önem verdiğini ve bu doğrultuda son dönemde yapılan çalışmalar ile ilgili bilgilerini oturma katılımcılarının dikkatine ulaştırmıştır. Azerbaycan'ın ulusal ekonomik çıkarlarını ve hassasiyetlerini kendisinde tespit eden mallar ve hizmetler için geliştirilmiş teklifler ve diğer belgelerin hazırlanarak DTÖ sekreterliğine ve ilgili ülkelere takdim edildiği ve bir sonraki ikili görüşmelerin yapıldığı bilgisi verilmiştir. Oturumda yer alan bazı ülkelerin temsilcileri (Mısır, Türkiye, Paraguay, ayrıca Çin, Brezilya, Pakistan, Ürdün) konuşma yaparak Azerbaycan için elverişli koşullar altında DTÖ 'ye üyeliğini destekleyip, ülkemiz tarafından bu yönde gerçekleştirilen önlemleri ve bunların sonuçlarını olumlu değerlendirmişlerdir. ABD ve AB tarım üzere çok taraflı görüşmede olduğu gibi bu kez de Azerbaycan'ın örgüte gelişmiş ülke olarak kabul edilmesi hakkında fikrini ortaya koymuştur, fakat Azerbaycan bunun ulusal ve ekonomik çıkarlarına uygun olmadığını ve DTÖ 'ye gelişmekte olan ülke durumu ile kabul edilmesinde ısrarlı olduğunu toplantı katılımcılarına ulaştırmıştır. Oturma sırasında üye ülkeler tarafından verilen ek sorular cevaplandırılmış ve tedbirin sonunda Azerbaycan'ın dış ticaret rejimine ilişkin yeni soruların üye ülkeler tarafından 2009 yılının 14 Eylül tarihine hazırlanarak sunulması ve Çalışma Grubu bir

sonraki toplantısının bu yılın sonunda veya 2010 yılının ilk çeyreğine yapılmasına dair karar kabul edilmiştir

(<http://www.economy.gov.az/article/vto/21561>, 11. 06. 2018).

8. Toplantı: 18 Ekim 2010. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

Oturumda yine çarpıcı bir ilerleme olmamış ve yine esas konu olarak Azerbaycan'ın Gelişmiş Ülke olarak örgüte katılması teklileri sunulmuştur. Ve yine de temsilcilerimiz tarafından bu prosesin daha çok zaman alacağı gerekçesiyle, ülkemizin DTÖ'ye Gelişmekte Olan Ülke statusu ile katılmasının ülkemiz açısından daha doğru bir karar olduğu fikri söylenmiştir. Bunun dışında da ülkemize ünvanlanan sorular yanıtlanmış ve birkaç ülke ile ikili görüşmeler yapılmıştır (<http://www.economy.gov.az/article> 11. 06. 2018).

9. Toplantı: 24 Şubat 2012. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

20-24 Şubat 2012 tarihleri arasında Azerbaycan'ın DTÖ'ye katılımı hakkında ikili ve çok taraflı görüşmeler ve Çalışma Grubu'nun 9.toplantısı yapıldı. İkili Görüşmeler 20-24 Şubat tarihlerinde Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Norveç, Kanada ve Japonya ile mal ve hizmetler üzere, Ekvador ile mallar üzere yapılmıştır. Görüşmeler sırasında karşı taraf bir çok mal üzerinde "bound" tarif oranları düşürmeyi, sektörial girişimlere tam bağlantı, hizmetler sektöründe pazara girişle ilgili daha liberal tekliflerin verilmesini istemiştir. 23 Şubat tarihinde tarıma iç destekle ilgili çoktaraflı görüşmelerin bir sonraki turu başlatıldı. Toplandıda Azerbaycan tarafının sunduğu iç destek üzere tablolar üzerine görüşmeler yapıldı. Görüşme sırasında Çalışma Grubu'nun üyeleri, özellikle de Kanada ve Avustralya Birliği tarıma İç destekle bağlı Azerbaycanın % 10'luk "de minimis" hakkını

elde etmesi imkanlarının az olduğunu belirtmiş, Azerbaycan'ı tarımda uyguladığı indirimleri azaltmaya davet etmişlerdir. Azerbaycan temsilcisi ise tarımın öncelikli ve potansiyel alan olduğunu kaydederek, bu alanın geliştirilmesinin önemini vurgulamış, son zamanlarda petrol dışı sektör, özellikle de tarımın gelişmesi ile ilgili kabul edilen devlet programları ve bu alanda önemli istatistiksel göstergeleri karşı tarafa sunmuştur (www.wto.az, 29. 05. 2018).

10. Toplantı: 7 Aralık 2012. Cenevre, DTÖ Sekreterliği

2012 yılı 3-7 Aralık tarihlerinde Cenevre'de Azerbaycan'ın DTÖ 'ye üye olması üzere ikili ve çok taraflı görüşmeler, ayrıca çalışma grubunun 10. Toplantısı yapıldı.

İkili görüşmeler 3-6 Aralık tarihlerinde ABD, Avrupa Birliği, Norveç, Kanada ve Japonya ile mallar ve hizmetler, Brezilya ile mallar üzere düzenlenmiştir. Mallar üzere görüşmeler sırasında karşı taraf, Kağıt ve Sivil Havacılık üzere "Sektörel" girişimlere katılım, bir sıra tarım ve sanayi ürünleri üzerinde "bound" tarif oranlarını düşürme isteğinde bulunmuş, hizmetlere ilişkin görüşmelerde ise esasen yabancı uzmanların Azerbaycan'da işe alınması ile ilgili mevcut kota şartları tartışılmıştı. 6 Aralık tarihinde tarıma iç destek konusunda çoktaraflı görüşmelerin bir sonraki raundu gerçekleşti. Görüşmede, Azerbaycan tarafı, tarıma iç destekte % 10'luk "de minimis" hakkının elde edilmesini, hem de her yıl 2 milyar ABD Doları tutarında doğrudan yardım yapılması isteğinde bulundu. Görüşmeye katılan Avrupa Birliği, ABD, Kanada, Avustralya Birliği ve Brezilya temsilcileri Azerbaycan'a % 10'luk "de minimis" hakkının geçiş süresi ile verilmesi meselesine

bakılabilir olabileceğini belirtmişlerdir. Genel olarak, tarım konusunda çok taraflı toplantı çok verimli olmuştur (www.wto.az, 29. 05. 2018).

11. Toplantı: 17-21 Şubat 2014. Cenevre

Azerbaycan'ın DTÖ'ye katılımı ve Çalışma Grubunun 11. toplantısı hakkında iki taraflı ve çok taraflı görüşmelerden daha biri 17-21 Şubat 2014 tarihleri arasında Cenevre'de gerçekleştirildi. İkili görüşmeler 18-21 Şubat tarihlerinde ABD, Avrupa Birliği, Norveç, Kanada, Güney Kore, Japonya, Tayvan ile mal ve hizmetler, Brezilya, Sri Lanka, İsviçre ve Ekvador ile ise mallar üzere yapılmıştır.

20 Şubat tarihinde tarıma iç destek konusunda görüşmelerin bir sonraki raundu gerçekleşti. Toplantıda, 2010-2012 yıllarında ülkemizin tarıma yönelik yurtiçi desteğine dair bir tablo, üye ülkelere sunulmuş ve bu sektörde sübvansiyon konusu tartışılmıştır. Toplantının sonunda, 2011-2013 dönemi için Azerbaycan tarafının iç destek tablosunu düzenlemesi ve üye devletlere sunması kararı verildi.

21 Şubat'ta Çalışma Grubunun 11. toplantısı gerçekleşti. Toplantıda Azerbaycan Temsilci Heyeti Başkanı, Dışişleri Bakan Yardımcısı Mahmud Memmed-Quliyev ülkenin son sosyo-ekonomik göstergeleri, mallar ve hizmetler için ikili konuşmalarla ilgili son durumu, ticaret rejiminin DTÖ kurallarına uyumu konusunda yapılan çalışmaları, üye ülkelere gönderilmesi için DTÖ sekreterliğine sunulan son belgeler (Yasama Eylem Planı'nın icra durumu, SPS ve TBT üzere tablolar, mallar ve hizmetler için genel tavsiyeleri) hakkında bilgileri katılımcılarının dikkatine ulaştırmıştır. Oturumda yer alan ülkelerin (Çin, Avrupa Birliği, Hindistan, Japonya, Norveç, ABD, Pakistan, İsviçre, Türkiye, Kanada, Güney Kore, Brezilya, Kırgızistan Cumhuriyeti, Tacikistan vb.) Temsilcileri Azerbaycan'ın örgüte üyelikle ilgili

adımlarını ve kısa zamanda üyeliğini desteklemişlerdir. Görüşme sırasında üye ülkelerin temsilcileri Azerbaycan üzere hazırlanmış İşçi Grup Raporu'nun Projesini gözden geçirmiş ve ticaret politikası ile ilgili olan aşağıdaki bazı meseleleri müzakere etmişlerdir: vergi serbestileri, yatırım alanında indirimler, yabancı işletmelerin faaliyetleri, özelleştirme, sıhhi ve fitosanitar tedbirler, ticarete teknik engeller, fikri mülkiyet meseleleri, subvansiyon etme ve transit (www.wto.az, 29. 05. 2018).

3.3. ÜYELİĞİN MUHTEMEL KAZANÇ VE KAYIPLARI

Buraya kadar yazdıklarımızdan varılacak sonuç şu ki, DTÖ uluslararası ticareti tam şekilde liberalleştirmeye çalışan ve bu amaç uğruna yaratılan bir kurumdur. Azerbaycan'ın da üyelik sürecinde harcadığı çabalar, yaptığı tüm eylemler ülkemiz için büyük kazançlar sağlayabileceği gibi, büyük kayıplara da neden olabilir. Üyelik durumunda ülkemizin karşılaşılabileceği kazanç ve kayıp durumları aşağıdaki gibi sıralana bilir (BULUT, 2007: 67-68).

3.3.1. Muhtemel Kazançlar

- Dış ticaret işlemlerinin yaklaşık yüz elli ülkenin kabul ettiği genel kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmesiyle, dünya ekonomik sistemine entegrasyonun hızlandırılması,
- Komşular, başlıca ticari ortakları ve diğer üye ülkelerle aynı koşullar altında ticari eylemlerde bulunabilme, tüm olanaklardan eşit şekilde yararlanabilme ve farklı uygulamalarla karşılaşmaması,

- Üye ülkelerin ticari konularda birbirlerine tanıdıkları avantajlardan ve uyguladıkları indirimlerden yararlanabilme,
- Ekonomik problem veya olumsuzluklar yarandığında DTÖ'nün politikalarından ve Sorunların Çözümü Mekanizmasından faydalanabilme,
- DTÖ çerçevesinde, çok taraflı ticaret sisteminin geliştirilmesine ve bu konuyla ilgili görüşmelere katılma imkanı ve DTÖ deneyimlerinden yararlanma
- Mevcut standartların uluslararası taleplerle uyumlulaştırılması,
- Yeni gümrük indirimlerinden dolayı üye ülkelerin insanların dünya ortalamasından daha düşük fiyatlarla mal ve hizmet edinebilmesi,
- Ekonomik gelişim için yapılacak olan faaliyetlerde, gerekli olan sermayenin hem belirli ülkelere hem de diğer ekonomik kuruluşlardan daha kolay elde edilebilmesi avantajı,
- Atıl kaynakların yeniden üretime verilmesiyle ulusal rekabetin artması avantajı, Yasal düzenlemelerin geliştirilmesi,
- Ülke ekonomisinde yaşanan tüm gelişmelerle ilgili doğrulama yapılması ve bunun beyan edilmesi ile ülkeye yabancı yatırımı çekebilme,
- Ticari marka ve telif haklarının kabul olunan kurallar çerçevesinde hayata geçirilmesi,
- Artan şeffaflık ve milli muamele kuralı sonucunda özellikle petrol-dışı sektöre yönelik yabancı sermaye akışının artması,

(Azerbaycan, petrol dışı sektörün gelişimine yönelik stratejik çalışmalar yapmakta, programlar uygulamaktadır.)

- Ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi ve yasal uygulamaların Őeffařlařtırılmasıyla, ekonomik gelişmelerle ilgili yeterli bilgi sahibi olunması ve devletin kabul edeceği kararların önceden müzakere edilebilmesi, Azerbaycan'ın Dünya Ticaret rgt yeliğinin Değerlendirilmesi / 69
- Mevcut uygulamaların Őeffařlařarak prosedürlerin sadeleşmesiyle; hem mteşebbislik faaliyetlerini zorlaştıran uygulamaların ve üretim maliyetlerini artıran dolaylı müdahalelerin azalması, hem de bu faaliyetlerin yetkili mercilerce denetim ve düzenleme işlemlerinin netleşerek suistimallerin nlenmesi (BULUT, 2007: 68-69).

3.3.2. Muhtemel Kayıplar

Azerbaycan'ın DTÖ'ye üyelik sonucunda uğraması muhtemel kayıplar söyle sıralanabilir (BULUT, 2007: 69-70):

- Ulusal pazarda artan rekabet gücünün bir sonucu olarak, rekabetçi olmayan mal ve hizmetlerin adaptasyonunda bir gerileme söz konusudur.
- Gümrük vergileri ve resimler ile ilgili devlet bütçesinin gelirleri azalmakta ve kısa vadeli, bazen orta vadeli dönemde gerginlikler ortaya çıkmaktadır.
- Teknoloji ithalatında patent kullanımı için yapılan harcamalar, endüstrinin maliyetlerini arttırmakta ve fiyat rekabetindeki kazanımlarını azaltmaktadır.

- Devletin iç sanayinin korunmasına yönelik doğrudan ve dolaylı sübvansiyonları kademeli olarak ortadan kaldırılmakta ve bu alanların da uyarlanabilir bir krizi bulunmaktadır.
- Düzenlenmiş fiyatları dünya piyasasına ulaştırmak, tüketici harcamalarını artırmakta ve toplumsal sonuçları, geçiş dönemine sahip ve politik olarak kırılabilir olan milletleri tehlikeye atmaktadır.
- Hazır ürünlerin yüksek verimi açısından ithal edilebilecek alanlardaki yatırımların etkinliği azalmakta ve sonuç olarak ülke ekonomisine yatırım azalmaktadır.
- Ticaretin serbestleştirilmesi ve koruyucu önlemlerin etkin bir şekilde düzenlenmesi durumunda, yabancı malların piyasaya daha ucuz dahil olması için bir fırsat vardır.
- Koruyucu önlemlerin alınmasına bakılmaksızın, iç pazarın tümünü kapsayan bir rekabet ortamı yaratılmazsa, çok daha güçlü olan yabancı işletmeler üstünlük elde edebilirler.
- Rekabetçi malların ve ihracata yönelik ürünlerin üretimi, Üye Devletin temsil edileceği geçiş döneminde düzenlenmezse, sonraki aşamalarda çok zor olacaktır.
- Dış ticarete kantitatif kısıtlamalar ortadan kaldırılmıştır.
- Hizmet alanında daha ucuz ve düşük kaliteli hizmet vardır.
- Ülkede dumping alanında bilgi ve deneyime sahip üst düzey uzmanlar olmadan, dumping durumunun iç pazarda kanıtlanması imkansızdır.
- Gelecekte bazı sübvansiyonların uygulanması imkansız olacaktır.

SONUÇ

Tezimiz üç bölümden oluşuyor. İlk bölümde dünya ticaretinin serbestleştirilmesi süreci ele alındı. Bu arada GATT hakkında geniş bilgilere yer vermeye çalıştık. Sonuç olarak GATT'ın serbestleştirme ve ticaret önündeki engellerin götürülmesi bakımından çok önemli bir organizasyon olduğu ve yaptığı faaliyetlerin gerçekten de efektif olduğu vurgulandı.

İkinci bölümde ise, DTÖ'nün ortaya çıkışı, faaliyetleri, toplantıları fonksiyonları, örgüte üyelik süreci gibi konular incelendi. Bu konuyla ilgili çok sayıda kaynağa ulaştık. Üye olan devletleri, özellikle de gelişmekte olan devletlere ne gibi avantajlar sağladığını, üyeliğin ülkelere neler vad ettiğini araştırdık. Genel olarak anlatılmak istenen o ki, DTÖ gerçekten de etik kurallara uyan ve ticaretin serbestleştirilmesi sürecini hızlandıran bir organizasyondur.

Tezin son kısmı Azerbaycan'ın üyelik süreci ile ilgilidir. Ülkemizin üyelik sürecindeki adımları, yaptığı işlerle ilgili araştırmalar yaptık. Anlaşılan o ki ülkemizin bu örgüte üyelik için başvurusu uzun dönemi kapsamasına rağmen şimdiye kadar hiç bir ciddi sonuçlanr elde edilmemiştir. Bunun yanında görüşmelerde bazı devletlerin bizim için engeller yarattığı çok büyük taleplerde buldukları da malumdur. Ve bu da bize engel yaratan sebeplerdendir. Aynı zamanda üçüncü bölümün son kısmında ülkemizin üye olduğu durumda bize ne gibi avantajlar ve dezavantajlar sunduğunu araştırmaya çalıştık ve bize çok iyi fırsatlar sunmasının yanında çok büyük kısıtlamalar da yapa bileceği kanısına vardık.

KAYNAKÇA

AYDIN, Nurhan; KAPORAL, Celil; ŞAHİN, Mehmet; TENEKECİOĞLU, Birol; BİLGİN, Leman; KUTLU, Erol; ÖNCE, Saime; DALYAN, Figen ve TONUS, Zümrüt (2004), “GATT Raundları”, (Edt. İnan Özalp), Uluslararası İşletmecilik, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1576, Eskişehir, s. 59-62.

BULUT,Cihan (2007), AZERBAJCAN’IN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÜYELİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2): 67-70. (Erişim: 28 MART 2018, <http://dergipark.gov.tr>).

BÜYÜKTAŞKIN, Şener (1997), GATT ve DTÖ Bağlamında Dünya Ticaret Sistemi, ESBANK yayınları, Ankara

DINAN, Desmond (2005), Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Kitap Yayınevi, İstanbul.

GATT Bilgilendirme Rehberi (2009), Gelir İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (2000), Solmaz İş Merkezi, İstanbul.

MURADOV, Namiq (2012), Dünya Ticaret Təşkilatı və Azərbaycan, 4, (Erişim: 12 Haziran 2018, <http://unec.edu.az>).

SEYİDOĞLU, Halil (2015), Uluslararası İktisat, Teori ve Politika Uygulama, Güzem Can Yayınları No:29, İstanbul.

http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/dunya_ticaret_orgutu_dto.html (Erişim: 27 Mart 2018.).

<http://slideplayer.biz.tr/slide/2744600/> (Erişim: 28Mat 2018)

<https://kayzen.az/blog/B%C4%B0M/807/%C3%BCmumd%C3%BCnya-ticar%C9%99t-t%C9%99%C5%9Fkilat%C4%B1.html> (Erişim: 17 Nisan 2018).

<http://iktib.org/?domain=iktib.org?reqp=1&qaspoofip=185.30.88.139&reqp=1&reqr=> (Erişim: 3: May 2018).

<https://www.joc.com/> (Erişim: 3 May 2018).

<https://www.tarim.gov.tr>, (Erişim: 5 May 2018).

http://lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=182 (Erişim: 22 May 218).

<https://iktisatca.wordpress.com/2016/08/17/155/> (Erişim: 29 May 2018).

<http://www.wto.az/pdf/wto/Brosura1.pdf> (Erişim: 29 May 2018).

<http://iktib.org/?domain=iktib.org?reqp=1&qaspoofip=185.30.88.139&reqp=1&reqr=> (Erişim: 5 Haziran 2018).

https://az.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cmumd%C3%BCnya_Ticar%C9%99t_T%C9%99%C5%9Fkilat%C4%B1 (Erişim 10 Haziran 2018).

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://un.mfa.gov.az/az/content/39> (Erişim, 11 Haziran 2018).

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://economy.gov.az/article/wto/215619> (Erişim, 11 Haziran 2018)